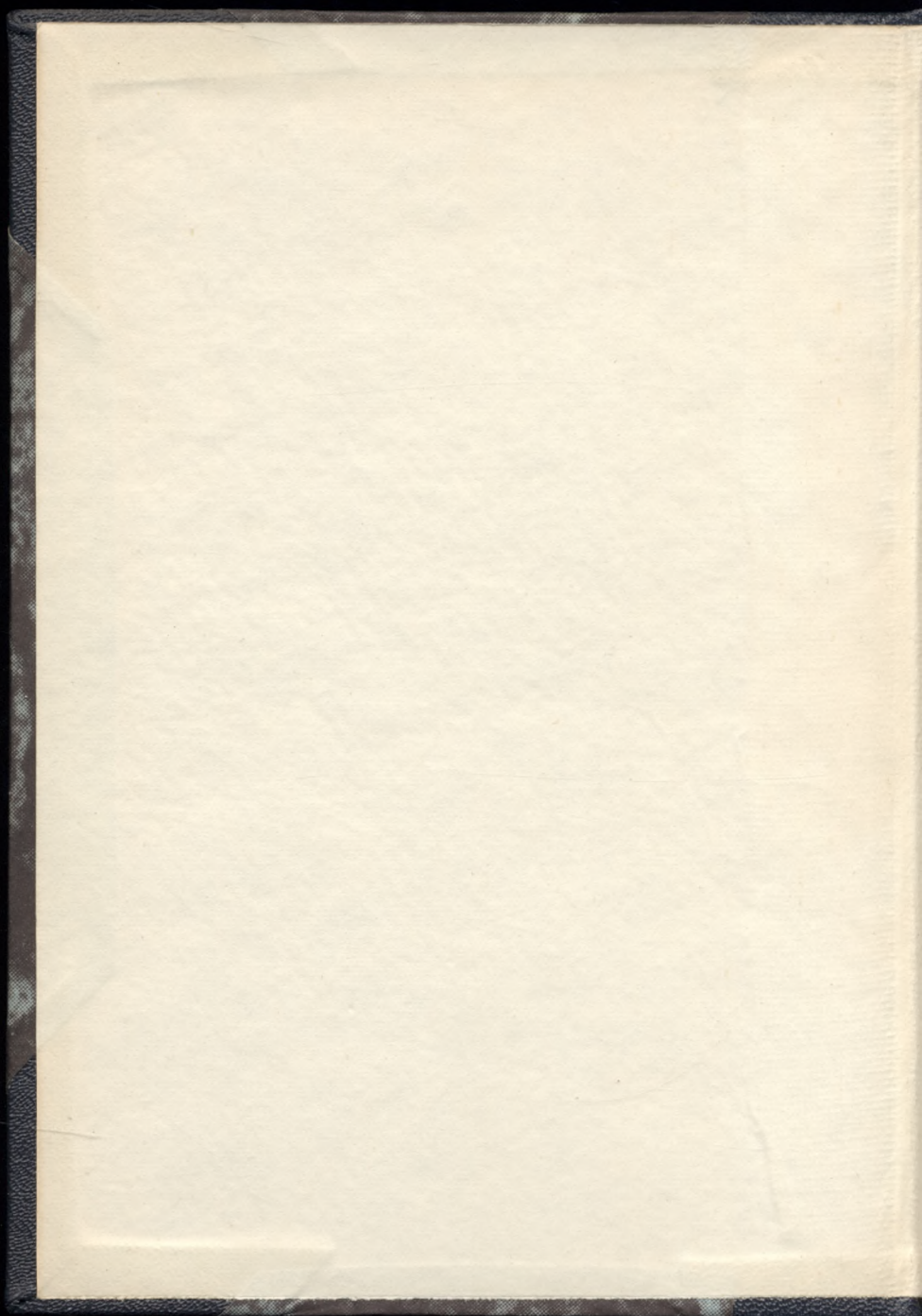
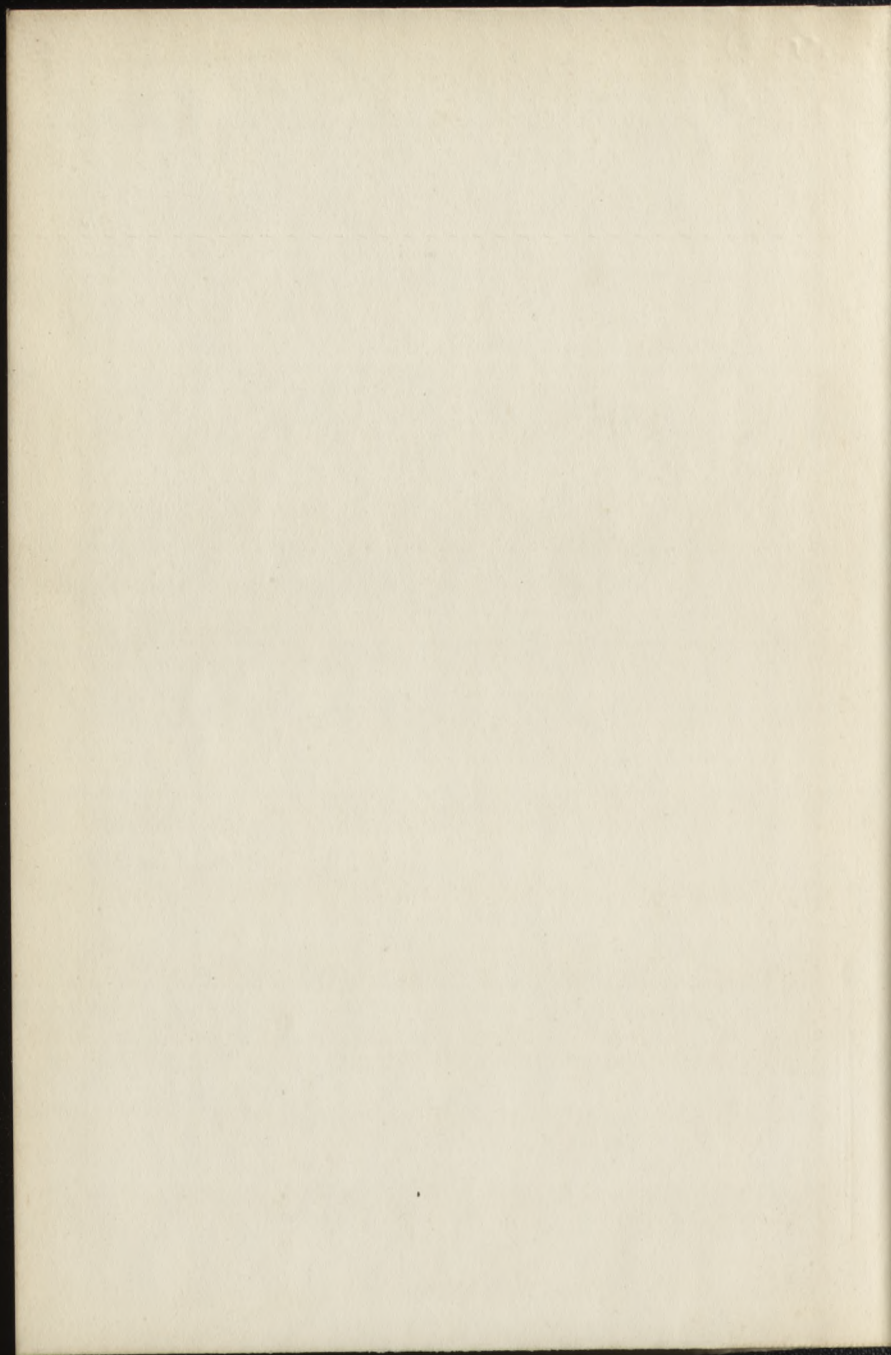

188.306

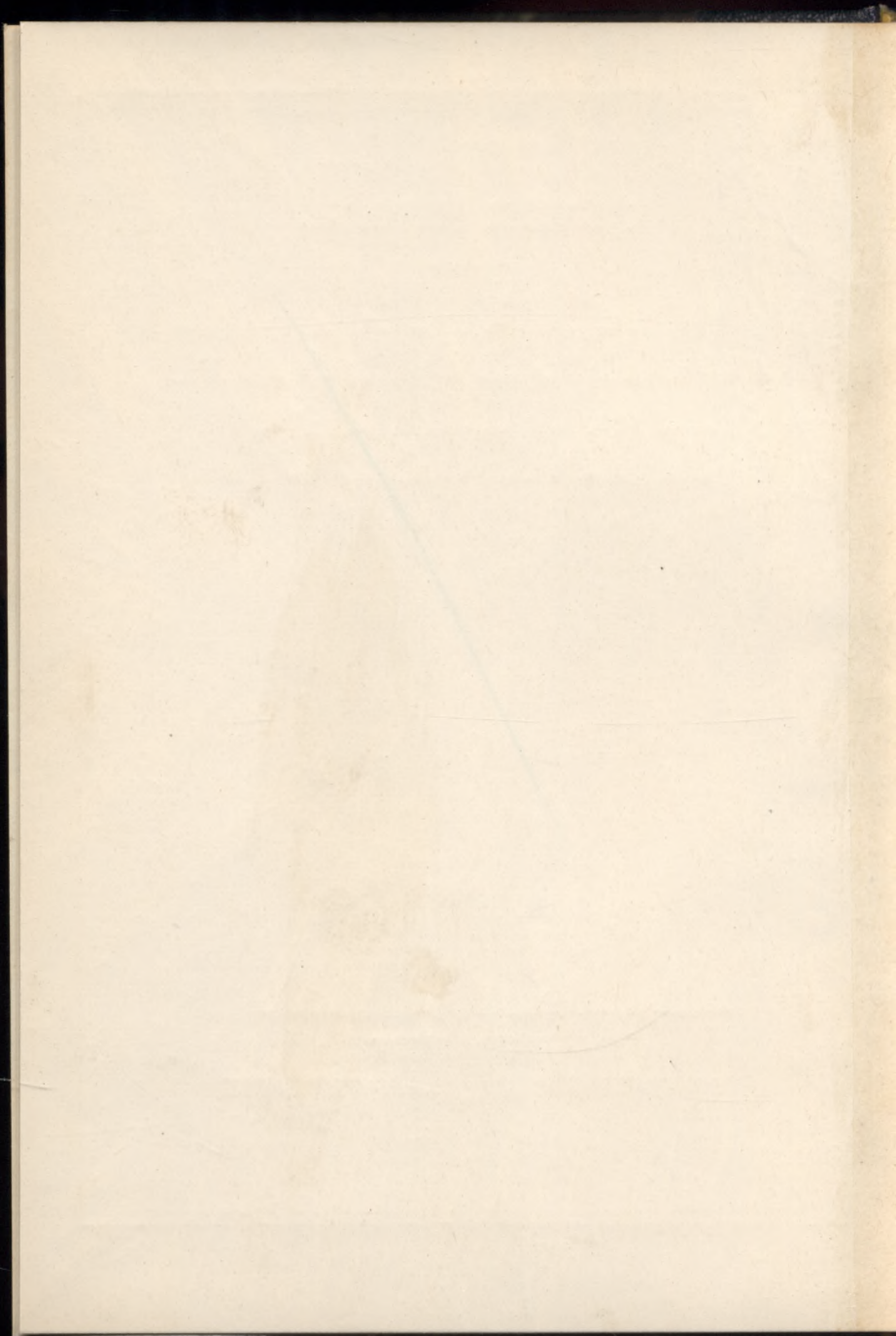
188306

HEVESI FERENC

A JELENÉSEK KÖNYVÉBŐL

BUDAPEST

KORVIN TESTVÉREK GRAFIKAI INTÉZETE

A JELENÉSEK KÖNYVÉBŐL

JELENÉSEK KÖNYVÉBŐL

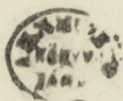
REV. FERENCZ ÁLM.

P. O. King

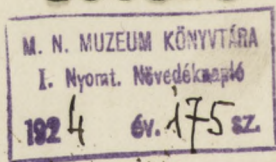
830 24/2

A
JELENÉSEK KÖNYVÉBŐL

HEVESI FERENC IRÁSAI

188306

Édesapámnak

Dr. Hevesi Simonnak
jubileumára

fiui hűséggel ajánlom.

Szeretettel bocsátom közre ez írásokat. Zsidó írások ezek. Elmerültem a fenséges vallás tanításaiba, próféták dörgő, szózatossá igéibe, idők, korok zsidó történetébe és igyekeztem a fantázia bontott szárnyain eljutni történeti alakjainkhoz, hogy megértsem őket. Valamikor kicsiny gimnázista koromban írtam egy rövid novellát, mely Alcharízi életét tárgyalta és címmel adtam neki: „Álmok hídján“, — mert úgy éreztem, álmaim hídján csendesen átlibbennek léptem a múltba és álmaim megvilágosítják előttem az igaz történetet. És valóban, álmaimban újra éltem a zsidó létet, a zsidó életet, a zsidó történetet. Jelenések voltak azok, látomások, miket részben le is írtam, részben előszóval közöltem, de legtöbbjük csak hallgatólagan szövődött abban a gazdag belső világban, amely oly szegényesen tud csak napfényre vetődni, formába öntődni, mikor reszkető kézzel, remegő tollal, vagy dadogó ajakkal igyekszünk azt kifejezésre juttatni.

Igy keletkezett a Jelenések könyve.

És most egy pár jelenést adok közre képeletem iratlan könyvéből. Álmok, látomások, a

képzelet izzó hevületében felszínre került mélységei a zsidó létnek, amelyek egyszer költői formában nyertek eruptív alakot, másszor a dialógus ütemeiben élednek újra, vagy a kötetlen írás zordon nyersségében faragatlan tömbökké szilárdulnak — de mindenképpen jelenések, a belső világnak és a történetnek kinyilatkoztatásai. Istenálmaim színes varázsát, a próféták emberi és mégis erőből duzzadó ércalakjait, vagy a zsidó sors gyöngye vergődőit, a kicsinyeket, kiket az élet hajszol, akik nádszálként meginognak és éppen ezért elbuknak gyöngeségük gáncsvetése miatt, — őket akarom ifjú olvasóim elé vetíteni, hogy a szilárdak példája, nagyok életsugárzása és a kicsinyek és gyöngék sorstragédiája öntudatra, hitben kitartásra avassa őket.

És adom e könyvet azért is, hogy akik az élet delelőjén állva és az aggkor visszatekintő hangulatával forgatják, egy zsidó lélek álmaiban magát a zsidó lelket közelebből megismerjék.

Fogadják olvasóim szeretettel e könyvet, mert szeretet küldi el számukra. Isten nevével indul az útra, Isten kegyelme kísérje.

5684 sevat hava.

1924 január hava.

Dr. Hevesi Ferenc.

Isten a csöndben.

Szürke szoba alkonyhomályán
Szent hangulatnak szárnya kél
És elmerülő lelkem álmán
Keblem sóvárog, Istent remél.
Fölötöm kapcsos bibliámat,
Kezemre hajlik homlokom,
S míg szívemre suhan az életbárat,
Vággyal, remegve olvasom:

„Szólott a hang:

Próféta menj és állj meg amott az ormon,
az Úristen előtt, mert elvonúland ott az
Alkotó.

És támadt szörnyű szélvihar, hegyeket mor-
zsoló, sziklákat tördelő, de a szél-
viharban nem vala az Isten.

És a vihar után dübörgőn megrendült vész-
morajban a föld, — ám a földrengésben
nem vala az Isten.

És sisteregve ropogó, pattogó lángok ron-
tottak fel a mélyből, — de a tűzlángok-
ban nem vala az Isten.

És azután végtelen némaság hallgató
csöndje hallatszott . . .

És leborult a próféta az Alkotó előtt.”

(*Illés próféta jelenéséből.*) (Királyok I. 14.)

Vággyal, remegve olvasom,
 S látások serge tör reám
 S míg víziót sugárzik homlokom,
 Szent hangulatban rezg imám:
 Csönd, Némaság, rejtőző Istennek rejteke, mi
 szép vagy!
 Titok, szent Hallgatás, te alkotás csodája.
 Rejtelem, Varázs! — Te benned a lelkem
 A végtelent csodálja.

I. Vagyok vándor az éjszakában.

Sötétlő éjen, vigasztalan homályon
 Az erdőt járom.
 Reszkető árnyak remegve suhannak
 Vonagló, kusza vonalakban, az éjnek holdfény
 ezüstben derengő, sugarakkal átszőtt gyász-
 szín palástján.
 És hallgat az erdő.
 Egy fűszál nem zizzen, egy rög nem rezzen,
 Nem leng a levél, nem susog a sás,
 Nem zúg a fák komor koronája,
 Nem libben lebegve lanyha szellet,
 Nem sziszeg a szél,
 Nem pittyeg a madár a bokorban,
 Nem zürrög az erdő,
 Nem zsong a bozót,
 Nem fütyönt az őz, nem cirpel az éjszaka
 bánnatos muzsikása.
 De áll a Csönd! . . .

Járom az erdőt.
 Vad árnyak lesnek felém.
 Uszít a sötét,
 S a csend roskadó börtönfala leomlik reám,
 Félek.
 Hallom a szív dobogását a csöndben.
 Véres veszélyt verejtékkel várok,
 Vad viszályt, vagy tusa nélkül a pusztulást
 lesből, orvul reámtörő törtől, gyiloktól.
 Félek, mert áll a csönd.
 És csak a szívem dobbanása hallszik a hallgató
 némaságban.
 Félek és szilaján üvöltenék az iszonyat vakító
 fájdalmától,
 Hogy oszolva fusson és meneküljön a csönd
 vérszomjas, ádáz serege,
 De fojt a félelem, ajkamra zárt ver a borzadály
 s a riadt irtózattól megfagy a hang.
 Az árnyak húzódnak és villóznak az éjben, a
 csöndben,
 Lassan lüktet a vér a kábult agyban,
 És a szív dobogása halkul.
 Meredten állok, rögre szögezve,
 És fojtásra kulcsolódik torkom köré a Csönd . . .
 Óh, törpe Én, ó, Ember! — parány!
 Ki félsz a csöndtől, mi vagy te a Végtelen
 Hatalommal szemben?
 Semmiség, lehellet, porszem a légben,
 szellőtől űzött, széltől fölkavart,
 libegő semmi, tűnő hely:

Borulj le a porba, és imádd az Istent.
 Őt féljed a csöndben, mert az ő hatalmának
 félelme,
 Döbbent reád az éjszakában.
 Te elmulsz, Ő mindigvaló,
 Te változol, Ő örökegy marad,
 Te vagy a felszín, Ő a mélység,
 Te vagy a zür, a zaj, zörej,
 Ő a végtelen, a Hallgatás, a Csend,
 Imádd az Alkotót és riadva féld az Istent.

II. Vagyok próféta a sivatagban.

Fodrozva a fövény, mit tengertaraj.
 De néma.
 A buckák mozdulatlan során, kővémeredten ég
 a nap.
 Kiüt fehéren, fojtó só a földön.
 Nem csobban forrás, nem pezsdül ér,
 Nem reng a lég.
 Nem fut a homok pergő szemekben.
 Nem hallszik a struc tompa lépte,
 Nem kurjant a csendbe ugató sakál,
 Nem jár kurrogva éhes oroszlán,
 Nem nyög teve a karavánban,
 Üres a sikság és még a csontok
 Sem zörrennek,
 A csontok, miket utjelzőül hagytak hátra
 halálra sorvadt vándorok.
 Tudjátok-e mi a Végtelen?

Mikor a csend borul a tájra,
 És szivednek húrja fájva szakad az örök
 hallgatásra.

Mikor a sikság láthatatlan szegélyén túl messzire
 Borzongva száll a csönd, a néma hallgatás
 És halálról álmodik a táj.

Midőn egybefoly a lét, a vég, az Élet és halál,
 A táj, az álom és az ember,

Mikor egyedül ülök a halállapályon
 És az enyészetet reszketve, sirva várom,
 Mikor forró lázban kiüt reám a Csend,
 Akkor megértem én a Végtelent.

Mikor alélt kezemből kihull a lant,
 És szemem előtt már domborul a hant,

Hogy elgyötörten pihenjek alatt,

Akkor felismerem a Határtalant,

És szólnak a csontok: Ez a csend!

Imádd benne ember a Végtelent.

Borulj le az Úr előtt borzadd, imádd,

Rettegd hatalmát, remegve féld az Istent.

III. Vagyok hajós az óceánon

A csónak reng, de

Bevont evezők

Némán pihennek.

Hab nem locsog,

Víz nem csobog,

Nem zúg a hullám.

Nem forr a fölszin,

Nem zajlik az ár,
 Nem pezsg a mély.
 Acéltükör, meredt a tenger,
 Félsz, ha kavicsszemet ejtesz
 A végtelen tükörlap szintire
 Fölpeng a tenger acélsikolya,
 És végigjajgat a zengő Memnon-áron
 A fájdalomnak hymnusa.
 De nem. A tenger néma
 És szélcsend mered.
 Ha megcsobbanna csak egy csepp,
 nem volna álom,
 Ha megzizegne fuvalomtól a kékellő
 Víz-tükör és fehér tajtékja sisteregne,
 nem volna már varázs.
 Mert varázsos a néma, méla tenger,
 És álom, méla, enyhe szender,
 A szivnek szárnya végtelenbe kél,
 A lélek lengén bontogatja szárnyát.
 És röppen a kék téren át.
 Ó, néma csend! tebenned én a Mindenséget
 érezem,
 A vízcseppben és a tótükörben,
 A tengerszin lapályán, méla, szende csendben
 Az Ur közelségét áhítja lelkem
 És susog a csend:
 Ne félj. Nem üvölt orkán,
 Nem kavarog a víz örvényes árja,
 Nem zúg a tenger orgonája,
 Halkkal szel csónakod mélységeket át,

A csendben az Ur vezet s utadra lát,
 A csend a szent, az enyhe bizalom,
 Mit nem ingat meg szellő, fuvalom,
 A csend az őrgond, a csend az irgalom,
 Imádd az Alkotót, reméld, ne féld,
 De szeresd őt s szenteld meg szent nevét.

IV. Vagyok hívő a templom mélyén.

Telt síppal zug diapasonján
 A mélyen bugó orgona,
 És a dal fortissimóján emelkedik a, hő ima.
 Egymásba fonva lánc-szemekben
 Szökell a fuga és a hangok
 Kristályharang-csilingeléssel
 egy pastorálba futnak át.
 S harmóniák áradoznak,
 Buzog, fakad a földi dal,
 De dal csupán és mért művészet,
 Embermű és alkotás,
 S nem a mélyben, álmodásban.
 Lélekszavú suttagásban szentségfogant áhitat.
 Ó, ha fájón rezg a húr
 és a szívlant halkkal pendül
 s néma csendnek gyönyöre
 halk dallammal orgonázik,
 Channa-ajkról néma zengés
 imádsága fakadoz
 s, szótlán remeg istenszomjas
 égi mámort vágyó ajkunk

és bensőnkben sajgó sebként
 ég a lázas életfájás,
 és szárnyalni kél a lélek
 messze túl a földi szférán,
 elhagyva a port, a fájót,
 távolodva földi szennytől,
 föl oda, hol könnyen libben,
 lepkeszárnyú könnyű lélek
 föl az Isten trónusához;
 Ott a csöndben s némaságban
 elenyész a fájdalom.
 Nincs gondod már és aggodalmad,
 nem sír az élet jaj-zaja,
 nem festi sötétre a létet
 a gyász árnyéka és a bánat,
 a zokogás gyönyörbe halkul,
 a sikoly mosolyba vész,
 harag, s szitok szelid vággyá,
 S áhitattá a kacaj.
 Megül a csend a templomon.
 Lélekzeted visszafojtva
 Csak szived dobog imát,
 s a némaság árnya dicsfelhőként
 borul ünneplő homlokodra
 (S a csöndben hozzád lép az Isten
 S szelid kézzel simogat . . .)
 S alélt szived az üdvöt érzi végigborzongni
 fűrtiden.
 Felszáll imád az Úr lábához s Isten kegyelme
 válaszol.

V. Vagyok utas az Alpeseekben.

Hófödte csúcson megvetem a lábam,
 S kavargó mámor-szédületben
 Ködképes álom konturjaiként
 Alattam mélyen, hegyormokat látok,
 Völgyek és falvak, zöldelő pázsit,
 Sötét fenyőkoszorú,
 S amott tulnan sziklatűk
 Szeszélyes, veszélyes szakadó meredélyek
 Kusza kövek.
 Kavicsmező és sós lapályok,
 Hó, fénylő, csillagterítő,
 Gleccser, jég, kéklő fényű,
 Híg lég, mely éles árnyat ejt,
 és sötét kontrasztot ad a fénynek,
 Ime a csodaszép havasi panoráma.
 S lenn a mélyben, ember-hangyabolyban
 Mi nyüzsgés, zsongó, zajgó futkosás . . .
 A törpeség zajong:
 De fönt az ormón grandiózus némaság,
 a Hatalom hallgat
 S a Csönd uralkodik.
 Állok az ormón és a köre omolnék.
 Leborulnék az Alkotó előtt és a Hallgató
 Természet szavában az Urat sejtem én,
 Alítja a lelkem az ormok fejedelmét
 És parancsszavára, a csönd intő jelére
 Lealázkodik homlokom, kezem imára
 kulcsolódik:

Dicsérje az Urat, a föld és a nagy ég
 És minden seregeik.
 Mert a magasban ő boltozta
 Fölénk az eget
 S a földet ő tette szilárdná
 Erős alapjain,
 a zergék-járta hegyek az Ő alkotása,
 S az árnyas völgyek.
 Ő hozta létre az erdőt, melynek mélyén
 titkos árnyak üznek ordast.
 Ő permetez esőt és darabokban ő zuditja alá a
 jégesőt,
 S a szürke felhő havát,
 S az ő fuvallatától derül ismét kékre az ég.
 A gleccser tükrén az ő hatalmának
 Halvány visszfénye surran.
 Övé az alkotás.
 S a természet millió hangszere
 Halkan és csöndben, néma harmóniákban
 az Ő dicsőségének symphoniáját zengi.
 Hadd zengjen a hárfa tavaszdala
 És a fuvolák nyári éneke
 A hegedűsök húrja rezegjen
 S a lantok pengjenek,
 Vegyüljön a természet néma dalába
 Az imádat dicsérő éneke
 S a szentek kórusán emelkedjen
 Magasba a hálazsoltár
 És a sziv teljen örömmel
 Sugározzon a tiszta fény,

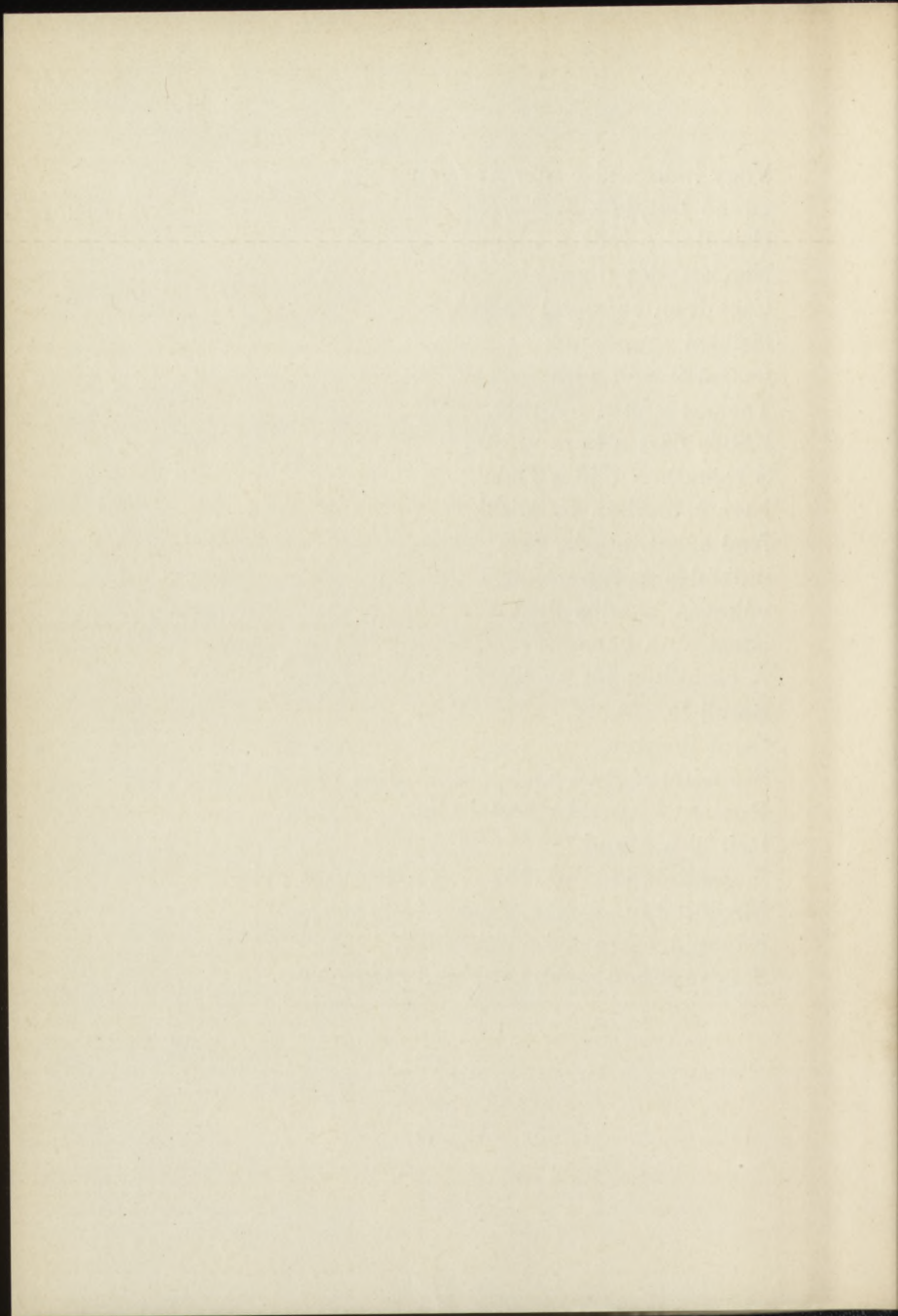
Ragyogjon a nap boldog ittasan,
 S a föld szive dobogjon áhítatban,
 Az erdő bóköljön alázattal,
 A fűszálak üde zöldje, a virágok illata,
 A természet minden hangszere
 Kapcsolódjon egybe.
 S szóljon a zsoltosma,
 Zengje az Úr dicsőségét,
 Véghetetlen nagy hatalmát,
 Erejét és kimondhatlan, csak szivünkben daloló
 Irgalmát és jóságát
 Az egész föld zengje, s zúgja a nagy ég,
 A bolygók s a szent seregek;
 Dicsőség a magasban Istenünknek!
 Halleluja, Halleluja!

VI. Vagyok gondolkodó négy fal között.

Szürke szoba, homályos bútorok,
 Poros szekrény könyvhalmazokkal,
 Kopott, de szép, mert rajta ül a Mult.
 S a csend, mint alvó madár
 Bóbiskol a sarokban.
 Rozzant karosszék asztal előtt,
 Pecsétes posztón téntás üveg,
 Írószer, irka, földgömb, forgatható
 És kapcsos imakönyvem az asztalon.
 Ez im a tudós csendélet.
 Mert valóban él a csönd.
 S szól hozzám a némaság:

Nem zajban, nem zúrben munkál az Isten.
 Nem ő a dörgő felleg,
 Sem csattanó villám,
 Nem ő a vonagló föld dübörgő moraja,
 Nem ő a tenger harsogása,
 S az üvöltő számum sikolya sem ő,
 S nem ő az ágyúszó, a roppant robbanás,
 mely légbe hasít, gyilkol, öldököl,
 Oroszlánok a pusztán, ha ordítanak
 nem ő vagyon velük . . .
 Csendben munkál az Isten.
 Lenn a mélyben
 Titkos éjben
 Csend susog.
 S hol az ében
 Árnyak ébren
 Szenderegnek
 Némaságban
 S végtelen a Hallgatás
 Az Isten jár amott.
 Hallottad-e már zizegni
 zajban zengni a napsugárt, mely
 éltet, áld, meleget sarjaszt
 S csöndben, némaságban röppen
 át a föld s ég kerekén;
 Vagy zúg-e, zajg-e a delej-áram,
 a földsarkok folyama,
 Áradó útjában, mellyel
 az aequatort átszeli.
 Csöndben jár a titkos áram.

Vagy hallottad-e már az égen
 Görgő bolygók szekerét.
 Hallottad-e már a napnak
 Harckocsiját dörgeni.
 Csöndben szárnyal az Idő,
 Halkkal röppennek az évek,
 Évszakot vált újra évszak,
 Tavaszt vált a nyáridő,
 Ködös őszt a borongó tél
 S csöndben eljő a Halál.
 Isten csöndben működik.
 Ami szent, sugár, erő,
 működés és mozzanat,
 változás, csodás titok
 isteni — a csend!
 A csendben jár az Ur és szent a csend,
 Borulj le, ember,
 Sarut levetve
 S a némaságban szemléld, lásd az Istent,
 Rozzant karosszék asztal előtt,
 Rajt ül a csend,
 S gondolkodó homlokomra ráborul a sejtelem.
 Meghitt homályban, édes némaságban,
 Kavargó eszmék bontakoznak,
S a csendben nékem az Isten megjelent . . .

Ezekiel a csontmezőn.

Elvitt az Ur!

A messzi síkon

Kiszikkadt csontok szerteszórtan

A sárga port fehérre festék.

Csontvázkarok egymásbafontan,

Imára kulcsolt újjak íze,

Amott bús, mély szemgödrök boltja,

Vigyorgó fogsor, bordázott mellkas —

Amelyben nem jár szívnek lüktetése,

Nem dobban többet vér ütemre,

Lábszárak ferdén összeróva

Kuszált sorokban,

Halmazottan

Fedték a messzi bércekig

A sík fővénylapályát.

Csontok . . .

Egykor hús tapadt e száradt

Zörgő, csörgő halmazokhoz,

Inak kapcsolták össze egykor

testekké a tört kadávert,

Élet járt az izmok útján,

Csörgött az érben tiszta vér,

suhant légáram víg fuvalma

a büszke mellkasok alatt.
 Csengett sok édes létöröm,
 vagy bánatos panasz is zengett . . .
 És mostan csörgés, tompa zörgés
 Jár amikor vihar támad,
 mintha sírna a csonttábor.

Talán a számum lepte meg egykor
 Utján e népek karavánját.
 Sárga porfelleg cikázott végig
 Riadt csordára — melyet Rémület vakított
 Szörnyű félelem béna hatalma
 Sújtott le tán e gyászos bús lapályra,
 Sikoly szakadt a légbe, gyermeksírás,
 Férfiüvöltés — — csordabögés
 És ítélte az Isten?
 Keresni mentek új hazát talán?
 És megtalálták . . . E síró homokban.
 Vagy szomjúság gyötörte őket:
 Zúgott a fül. Vértett a szem.
 És örült rémlátások kuszált képe
 Kavargott kábán ködös agyuk előtt.
 Letűzött égő napsugár és
 Elkínzott szívük halált szomjazott . . .
 És leültek a porba — — és méla csendben,
 Tompult velővel, tikkadt ajakkal
 Epedő szívvel, bamba, bábész szemmel
 várták, hogy jöjjön . . .
 És eljött a Halál.

Vagy áldozni mentek idegen istennek.
 Csókot váltani párázó bereknek
 Titkos rejtekén
 S szentelni magukat vad Astartének,
 Lázzal, vággyal,
 Fajtalan rejtelmet sejtve,
 Gyönyört kívánva,
 Felajzott reménnyel,
 Epedőn, sóvárgón . . .
 És jött az Ur!
 Letarolta a völgyről a kéj ligetét,
 A buja bűn berkét lerontotta,
 A rút rontást letörölte a földről,
 A fajtalan féktelenséget kiirtotta
 És maradt a homok . . .
 Meg a zörgő csontok,
 Amelyek nem vágnak többet
 gyötrő vágyat.

Avagy e szörnyű síkon
 Népek csatája dúlt viharzón.
 Hadiszekerek dübörgő zenéje dörgött
 Robajjal harsogón a reszkető téren
 Emberhalmokon át,
 vonagló
 Testek kuszált labyrinthusán
 Kigyózó fájdalmas, kintelt,
 gyötrelmes, borzongó vonalakban,
 És csontok roppantak
 És derékba törtek

Szálfavitézek?

Vagy íjászok serege állt itt phalanxot,
 És zokogva pendült meg az ívek húrja,
 Sirva süvített vére a nyíl.
 Pengve, zengve, — mint lantszakadáskor,
 Verte magát vas-vérteken átal
 És nyögve, lihegve — mint lantszakadáskor,
 Kiszállt a lélek hős harcosokból.
 Vagy harci szörnyek, őrzöngő elefántok
 Taposták vérmocsárba itten az ellent?
 Fújó orrmányok lapdáztak a légben
 A szétzúzottak holttetemével?
 — — Futottak talán? . . .

A Rémület ült nyakukba,
 S sarkalta őket remegő rohanásra.
 Kantárja volt a Borzalom,
 Sarkantyúja az Iszonyodás;
 S a cél: az Élet — a menthetetlen.
 S nyomukba járt a diadalmas ellen.
 Kivont kardok csillogtak a légben,
 Vért ittak a pengék és ittas dühükben
 Fürdöttek a vérben, táncoltak benne,
 És maradtak a földön néma tetemek . . .

És porrá szárította a húst, az izmot, az int
 Forró szele a sivatagnak.

És most csontok hevernek szerteszét a síkon,
 gigászi emléke múlt viadalnak.
 Nem márvány, nem gránit, sem bazalt:

Nem oszlop, az égnek meredő,
 Sem tábla: bevésve bús események,
 Sem obelisz: magános sírjel,
 Sem templom, benne papok serge,
 Csak csontok:
 Ha szél jár
 Panaszdalt sirnak
 Zörgő, csörgő halmazokban.

E gyászlapályra vitt az Isten.
 Komoran véste lelkembe a képet
 S konok fájdalom kemény vasa
 Vágott szívembe;
 Reámborult torlódó fellege
 Elborult gyásznak;
 Könnyet izzott szemem;
 Keblemet vonaglón sajtolta vasabroncs;
 Torkomat összeszorítá a kín
 S könyvárás szemmel, fátyolon át,
 Néztam e Borzalmak sivatagját,
 Mely úszott előttem köny özönében —
 — Egykor v é r özöne festette pirosra.

És szólt hozzám az Ur:

Emberfia!

Feltámadhatnak-e még ezek a csontok?
 Költözhet-e élet e szétkuszált tagokba?

Örjöngő kín veszetten mardosta a lelkem:
 Hát volna remény még?

Gyászos apák, könnyapadt anyák
 Sirhatnak-e még örömkönnyeket?
 Hitvesek, mátkák, testvérek, gyermekek
 Sikolthatják-e még hangját a viszontlátás
 szent örömének?

E néma völgyben kél-e élet hangja?
 Sír-e sirám, röppen kacaj?
 Felváltja-e boldog zene a csontok
 Zizegő zörejét?

Nem hittem az álmot s gyötrődő
 Kín fuldoklása
 Szakadt ki belőlem
 Lemondás szavával:

Te tudod, Istenem!

És szólt hozzám az Úr:

Emberfia!

Szólj e csontokhoz ihletett szavakkal,
 Prófétás láz szentelt tűzében égve mondd:

Csontok éledjete!

S látomás ködében,
 Felmagasztosultan,
 Lázban, bódulatban,
 Borús szemekkel,
 Ittas szédületben,
 Kitárt karok
 Remegő gesztusával,
 Hullámozó mellkas
 Alatt fájdalmasan
 Reszkető szívvel,
 Prófétás látomás

Ihlettségében
 A csontok mezőjén
 Remegő ajakkal,
 Riadtan sikoltom
 Vajúdó igével:

ÉledjeteK csontok!
 Csontok éledjeteK!

És ime:

Halk fuvalomban szállt el a síkon
 A szó
 Dallama csengve-bongva repült
 Végig a síkon
 A holt lapályon:
 És csodaálom!
 Mit súgnak-búgnak a csontok?
 Mi sóhaj kél a lenge szélben? . . .
 Végigsuhan röpkén a réten
 Az élet szelleme.
 S ín nő a csontra,
 Hús tapad rája
 Ért szótt izomba
 A szent varázs.
 Görgőn símultak össze
 Elszakadt tagok . . .
 Bőr borult a testre
 Halványra festve . . .
 S feküdt a síkon
 Rengeteg tetem.

S zúgott újfent a hang:

Éledjetek!

S a sok tetembe lélek szállt zizegve,

S felnyilt a szem, az álomlátó.

Emelkedett a mell, amelyen

Nyomasztó búbáj bús rontása ült.

Sóhaj kélt nyílt ajkaikról,

Csörgött az érben újra a vér,

Terjedt légáram fuvalma

Fújó mellkasok alatt.

Lihegve ébredtek a holtak

Verőfényben, napsütésben:

Emelkedtek;

egy ütemre

Rendbe állt egy hadsereg,

Kemény sorban, harcra készen . . .

— — — — —
Élet serege! fel vígan, előre!

Glédás sorokban új álmot szőve:

Új hittel, vággyal, hazahívéssel,

Új ígét hirdetve, új küldetéssel:

Hit! Erkölc! Jóság!

Szeretet! és Isten!

Lesz újra a jelszó!

Él az Igazság!

Az üdv serege

Felkelt a porból.

A száradt csontból

Új remény fakad.

Népem, Te porbatiport,
 Halál hangulatába döntött
 Csonttá aszott,
 Lealázott, meghurcolt, meggyalázott,
 Vérpadra vonszolt nemzet:
 Dalold velem a Feltámadás dalát,
 Az Élet himnuszát: Élet! Élet!

Élet! Élet!

Te drága kincs!
 Napfény, derű, öröm, vigasság,
 Szerelem, szépség, szentséges hitek,
 Jóság, igazság, gyöngédség,
 Boldogság, béke, bűbáj foglalatja,
 Vigasztaló reményt öntsz
 Lemondó szivekbe.
 Harcok habzását, kint, jajt, szenvedést,
 Gyötrelmet, fájdalmat, nyomort,
 Inséget, pusztulást, vért felejtetsz.
 Sugaras öröm, kéj, üdv, gyönyör:
 Élünk!

Hozsánna Néked, szentséges, nagy Isten!
 Fohászunk száll hozzád imádatos hitben:
 Hódolva zengjük Fenséged színében
 Pompázó Irgalmad, kegyelmed dalát.
 Mert élünk s a vérünk újra pezseg,
 Feltámadás szent örömébe remeg
 Riadozva a szivünk:
 Már épül a szentély — . . .

Hozsánna Néked Isten!
Élet, Igazság! örökre Tiéd!
Te pattantod föl a zárat
S Tiéd a Föld, Tiéd az ég
Tied a mindenség,
A dicsőség, a kezdet és a vég —
Mienk az élet
S a hódolat Tiéd!

Hósea.

A próféta anyja fehérhajú asszony volt, amióta csak emlékezett Hósea. Apró ráncok árnyékolták be a szeme alját. Szeméből a jóság mosolygott és a fájdalom sírt.

Korán megőszült. Még nem volt harminc éves, amikor egy éjjelen át fehér hajak ezüst-sorai szőtték át feje sötét koronáját.

Jizreél völgyében történt. Acháb király egész családját Jéhú vezér legyilkoltatta. Úgy mondták, Istennek volt az akaratja, mert felesége pogány förtelmek követője volt. Izebel megérdemelte sorsát.

Oh, de az ő férje, a deli Beéri is ott volt a küzdelemben. A királyné híve volt, de Istennek alázatos, félő szolgája. És mégis Izebel mellett ment a harcba, kitartott felkent Ura neje mellett. A harcban hős volt, a kardja vért ivott, pedig nem szerette a harcot. Küzdött, míg kezéből kihullott a kard és Jéhú bérencei szét-tépték testét.

Judith asszonynak elhozták a hírt. Akkor rémületében eszméletlen hullott a földre. A lelke azóta hullámzó lett és tudott beszélni öntudatlan szavakkal, síró és keserves panasz-

szal és szívdobogó ömlengéssel. És egyre várta férjét, a szépet, a bátort, a bölcset, a vissza-eljövendőt.

Esténkint odaült a kislány ágya mellé és mesét mondott neki az apjáról. Akkor Hósea négy éves volt és csillogó szemmel hallgatta az anyja szavát. Ilyenkor látta az apját . . . fehér köpenyét lengette a szél és az alak egyre nőtt, mint fehér felhő; nőtt, hogy szinte eltűnt a keretből és beleolvadt az égbe. A fiú lelkében fájó érzés maradt.

*

Álmatag volt az ifjúsága, tele susogással és költészettel. Már akkor jártak szőrcsuhás, mezítlábás remetek az emberek közt, feddő énekekkel és a régi jövendölések szavaival dorgálva a népet és valaki sejtette, hogy Hósea próféta lesz. Sápadtarcú, fekete símahajú, magas leány volt, borongó, mélybeálmodó szemekkel, síma fekete szemöldökívek alatt. Hóseát nem vonzották sárgahajú, festett arcú egyiptomi lányok, se a táncoló kánaáni nők, se Izrael délceg, zergeléptű hajadonjai. A próféta-nőarcú merengő homlokú leány vonzotta őt. És szólott hozzá egy napon:

— Légy a feleségem.

A leány megremegve felelt:

— Az nem lehet, Hósea! Neked almaarcú, nevetőszemű leányt kell elvenned, akinek lelke nem jár magasabb világba.

Az ifjú tágranyílt szemekkel nézett az álmatagon beszélő leány arcába, majd tompa hangon, szinte megfagyott ajakkal kérdezé:

— Isten igéje ez?

— Isten igéje! — felelte a leány.

*

Nevetőszemű, almaarcú leány volt Gómer bath Diblájim, galambgügyögéssel, madárpihegéssel bájoló. A hangja csengett, mint a nyolchúrú „kinór” tiszta zengése.

Lágyan szólt hozzá és vidám kacagással vidította és rezzentette fel Hóseát szorongató gondolataiból. Megkérdezte tőle:

— Mondd, Hósea, min gondolkozol?

És Hósea ragyogó, színes szavakkal rajzolta eléje lelke mélységeit.

És Gómer figyelőn hallgatta Hósea szavainak zenéjét, azt a szédítő ritmust és magasztos hangot, ami kiáradt belőlük és lelke megtelt a szavak szépségével és szemébe a gyönyör kicsalta a könnyeket. És mikor Hósea a leányra nézett, valami nagy-nagy boldogság szállta meg szívét, mert úgy hitte, Gómer érti őt.

*

Boldog házasok öröme: szép volt a fiú. És Hósea harminc ezüstpénzt készített, hogy megváltsa a Kóhentől.

Jöttek a vendégek. A község vénei, a város

birái. És eljöttek a béth-éceli férfiak és leányok. Az asszonyok arca előtt fátyol volt, melyre ezüst napocskák és holdacskák voltak erősítve, fejükön csillogó diadém, övükről ezüst recézetű tarsoly lógott le, melyet időnkint kinyitottak, hogy a benne levő réztükör síma lapján megnézzék magukat.

Gómer egyetlen ékessége boldog mosolya volt, mely szebben ragyogott és több fényt hintett szerte a szobában, mint bármely drágaság, mert egy fiatal anya mosolya volt.

*

„Zenészeket hozass, Hósea!”

„Hósea, hozass énekes leányokat!”

„Táncosnőket hozass, Hósea!”

„Hozatok, Nábál, amint néked kedves.”

„Hozass, igen! És jöjjenek lantosok, hegedűsök! Jöjjenek a csörgődobot verő hajadonok, jöjjenek a citerások. Ezt az ünnepet víg mulatozással töltsük el!”

És jöttek az énekesek meg a zenészek. Hajlongó testű ifjú leányok, kezükben a dobbal ritmikusan ringatózva a zene dallamára. Ütemesen rezegtek a hangok, az agyakban forróság ütött ki, a szemek mámorosan néztek, a füleket kellemes hangjával eltöltötte a csengő, forgó, örvénylő zene.

Ám a fehérpalástos Kóhén felállt és csönd lett.

— Hósea, — így szólt, — most váltsd meg tőlem gyermekedet, elsőszülött fiad! Legyen a tiéd, — de bár megváltva a papi szolgálattól, járjon ő mindenkor Izrael egyetlen Istenével!

Itt félbeszakította őt egy öreg férfi, arca kigyúlt a bor gőzétől, feje nehéz volt és nyelve dadogón forgott:

— Nem, nem úgy, vén pap! Mi nem imádkozunk a te Istenedhez. Te pedig, Hósea, figyelj, mi közöd néked a zsidók régi Istenéhez, az öreg Jehovához, aki a pusztában is cserbenhagyott minket? Adj új nevet a mai ünnepen harmincnapos fiadnak, nevezd őt Benchódesnek, nevezd Jerubbálnak és megvédi őt Bél, a mi Istenünk.

Hósea elsápadt. Undorral fordult el, de a mámoros vendégek, férfiak, nők, mind zúgni kezdtek:

— Igaza van, nevezd Jerubbálnak!

Most hirtelen vad kiáltás tört ki:

— Rakjatok máglyát az udvarra, nevezzük Ben-Molechnek, vezessük át a tűzön, Moloch tiszteletére!

— Nevezd Ben-Molechnek, — hangzott újra, — nevezd Ben-Molechnek; ilyen szép gyermeket Molochnak kell szentelni. És ha elfogadja Moloch szép gyenge húsát tűzlángokban, vérét fölszálló füstben, akkor üdv Neked! Ha élve kél a tűzön át, legyen neve Ben-Molech! Adj új nevet fiadnak, Hósea!

— Legyen, adok neki új nevet! — hördült fel Hósea. — Legyen hát a neve Jizreél, mert bizony rövid még az idő, hogy az Örökkévaló megveszi rajtatok a Jizreél völgyében kiontott vért. Akkor majd pusztaság és pusztulás lesz Izraelben. És lesz azon a napon, bizony mondom néktek, összetöretik Izrael nyila Jizreél völgyében. Megöltétek Áhábot, de a bálványt nem irtottátok ki kebletekből. Jőjjön hát Jizreél napja!

Hósea kiegyenesedett, arca lángolt, szemében belső felindulás tüze égett és mint a haragvó Isten kérubja állott ottan felmagasztosult indulatában, lesújtón nézve végig a bűne mámorában tomboló tömegben.

Azok ijedten tápászkodtak fel és tolongva hagyták el a házat. Amikor az utcára értek, fennegető férfiöklök emelkedtek a ház felé és kövek hullottak a falakra.

Igy lett Hósea próféta.

*

És jött három hosszú év. Göröngyös, rögös utat járt meg Hósea. Az út szélén csalán és tövis termett. Kínszenvedés és gyötrődés, átokvárás és szomorú vívódás a sorsa a pusztába kiáltónak, süket fülek héroldjának halálos fáradtság-fájlalása, lelki vérzés és külső gyűlölet szenvedései, — ez a prófétának útja!

Gúnyolódás és szidalom, ez volt az ő része

a földi javakból. Ahol megjelent, hogy a nép bűnét feltárja, ott a tömeg vad röheje, a szidalmazók véres szava, gyűlöletes káromlása, fenyegető török villanása és kövek zápora várta.

Gómer eleinte együtt szenvedett vele. Sokat gyötrődött, arca beesett, szeme alatt árnyak verődtek, de csendes megadással tűrte sorsát. Milyen másnak képzelte életét. Azt hitte, hogy derű lesz, Szépség, Erő és Egészség a jövő, hogy a férje magas rangot ér, tisztelt lesz az emberek között, maga pedig irigyelt, boldog asszony. Sokszor lázadozott benne az elfojtott életvágyás, az asszonyi hiúság, de amikor férje lázas arcára tekintett, akkor megszágyenülten igyekezett legyűzni a feltolakodó keserűséget. Mert amit Hósea arca kifejezett, az valami leírhatatlan szépség volt, szent tűz, bátorság, hit, lemondás és bízó reménység.

Lassan-lassan azonban mégis úgy érezte, hogy ez a tűz nem az övé. Megérezte, hogy Hósea valahogy mindjobban elfordult tőle, nem hallgat reá, valami másnak él, ami előtte értetetlen és valami hideg, diszharmónikus érzés született szívében. Szomorúan nézegette három szép gyermekét: „Jizreel“, „Könyörületlen“, „Nem-Népem“. Ezeket a neveket adta nekik a próféta. Mintha a gyermekek nem is frigyük gyümölcsei volnának, hanem csupán a Nép és az isteni Végzés kegyetlen szimbolumai . . .

Már nem érzett szerelmet Hósea iránt. Félt

tőle. Érezte, hogy férjében hatalmas erők munkálnak, mintha az isteni Igazság öltött volna testet benne, de éppen ezért idegenkedett tőle; úgy szemlélte, mint egy bálványt; imádni lehet, de félni kell tőle, mert misztérium. Az ő lelke pedig szerelemre volt teremtvé. De szeretni csak embert tudott, aki épp olyan, mint ő, aki nem idegen a lelkéhez. Oh, az arca nem volt már pirosuló almaarc, hanem fehérlő liliom . . . Eljött azután az, akinek jelenléte gyöngé, rózsálló színt varázsolt a halavány arcra — és egy szép napon a Hóseát gúnyolók ajkáról új mondás kelt szárnyra: „a házasságtörő asszony férjel“ Azt kiáltották feléje: „Mit prófétálsz minékünk? Nem kell nekünk a te beszéded, prófétálj otthon az asszonyodnak, javuljon meg az! Azután javíts minket!“

Gómer elment . . .

Hósea egyedül maradt . . . egyedül gyermekeivel.

Izzó gyűlölet öntötte el felesége ellen, átkok keltek ki sóhajából és könnyeiből káromlások.

Ott ült a szobában, keserűségében könnyezőn, kíváncsi gyermekszemek ijedt pillantásaitól körülvéve és a nagy fájdalom prófétai ihletet adott belé és elgondolta, hogy Izrael éppúgy pártolt el Istentől, mint Gómer őtőle. És elgondolta, lám, mennyire fáj neki ez a bűn, — az Istennek is fáj Izrael hűtlensége.

És most haragja felzúdult, feltornyosult, mint a tenger hulláma viharos éjjelen, de már eltűnt belőle Gómernek bűne, az már csak Izrael bűnének szimbóluma lett a prófétai inspiráció nagyszerű távlatában.

Reáborult gyermekeire, ölelte, csókolta őket, könnyeivel áztatva arcukat, majd a kisebbeket, Könyörületlent és Nem-népemet karjaira emelte, Jizreélt maga után hívta és elment velök a város főterére. Ott megállott gyermekeivel és mintha hozzájuk szólna, a gyülevész tömeg hallatára az isteni ihlet ellenállhatatlan hatása alatt beszélni kezdett:

— Még a gyermekein sem könyörülök a hűtlen asszonynak, — szól az Örökkévaló — mert parázñaság gyermekei. Mert fertőzött lett anyjuk, szégyenbe esett szülőjük, mert azt mondta: „Hadd menjek szeretőim után, akik adják kenyeremet és vizemet, lenemet és gyolcsomat, olajomat és kenőszereimet!” Ezért íme szegélyezem utadat tüskékkel és elkerítem útját és ösvényeit nem leli. És űzi majd szeretőit és nem leli őket és keresi őket és nem találja és akkor majd mondhatja: „oh! hadd menjek vissza igaz uramhoz, mert jobb volt nékem akkor, mint most“. És ő nem tudta, hogy Én adtam neki gabonát és mustot és ezüstöt gyarapítottam néki és az aranyat, melyből a Báált kovácsolták. Azért bizony elveszem tőle gabonámat idejében és mustomat a szüreteléskor és meg-

mentem lenemet és patyolatgyolcsomat, hogy szégyenét el ne takarhassa. És számon veszem rajta azokat a napokat, melyeken a Báálnak áldozott és felöltötte orrgyűrűit és ékszereit, engem pedig elfelejtett! — így szól az Örökkévalól

A nép megértette, hogy a beszéd őt illeti, hogy ő az a parázna Nő, aki szeretőiben, a környező népek hiábavaló segítségével hitt és egyetlen bizodalmát, reménységének igaz köszikláját, a Mindenhatót elfeledte. Csendesen, gúnyos szavak nélkül, de megtöretlen, kemény és nyakas gonoszsággal szívükben indultak haza.

*

És megkezdődött a sötét próféciák korszaka. Mint szívében, úgy lángoltak Hósea szavaiban is fájdalmas haragjának tüzei. És szent felgerjedéssel ostorozta Izraelt.

És a prófétai jóslat nem késett, a bűnhődés bekövetkezett. Eljött és a nép irtózva látta, hogy a Jizreél völgyében kiontott vér már követeli áldozatait. Eljött a Vég a Jéhú házára is.

Hósea haja akkor már deresedett, de magas volt és erős. A sok szenvedés barázdát vont arcán, de teste nem görnyedt meg és lelke ép maradt. És még mindig hirdette a büntetést, Istennek sujtoló haragját.

Az emberek riadtan keltek ki ágyaikból, reszkető fejek bámultak az ablakon keresztül.

A kihúzott kard ott emelkedett a levegőben egész Izrael felett. Folytonos lázongások jártak. Egymás után pusztultak a királyok. És az országban szerteszéjjel fegyveres martalócok kalandoztak. Nem volt biztonság. A kereskedő nem mert elmenni Tyrusba, hogy selymet és bisszust vegyen, a hajós nem mert kikötni a tengerpart városaiban. És a láthatáron tüzek lángoltak. Városok és falvak égtek és az anyákat csecsemőikkel együtt sújtotta le a rablók kardja.

És a házakban sápadtan és gyáván trónolt a lelkek ura, a szörnyű Félelem. Az emberek úgy jártak, mint árnyak. És egy napon a béth-éceli ifjak összebeszéltek, kardot kötöttek oldalukra és elmentek, ki a városból, oda, ahol az erdő alján Astarte berke van és a Moloch áldozóoltára. És felgyújtották az elpártolás ligét és lerombolták az oltárt, amelyen kisgyermek zsírja csepegett és csontjai hamvadtak és kiűzték a festetthajú és kendőzött arcú egyiptusi meg bábeli leányokat. És zsoldárokat énekeltek a Mindenhatóhoz.

*

Azon a napon, amikor a béth-éceli ifjak leöntötték a bálványokat, egy magányos aszszonnyal találkoztak, aki görnyedten ment az úton, két kezét feje fölött összekulcsolva, ami a legszörnyűbb bánat és megtöröttség jele volt.

— Te vagy az, Gómer? Hová mégy? —
kérdézték tőle.

— Visszamegyek az én uramhoz.

— Ne közelíts a mi városunk felé, mert
romlást hozol újra reánk, fordulj vissza, asszony,
mert fölkoncolunk téged is, te romláshozó,
mint a Baál papjait.

Leszállt az est. Hósea magában ült és elmerengett. Mennyi vér, mennyi pusztulás! Nincs-e hát megtérés, amely igazán való? . . . Oh, hányszor hirdette a megtört népnek, hogy nincs kegyelem, nincsen irgalom, nincsen megbocsátás. Mert ő nem hitt a megtérés őszinteségében . . . Leszálltak a párák, nehéz kárpitot bocsátott alá az este, de mintha a kárpitok között egy remegő testű asszony állana, feje fölé kulcsolt kezekkel, némán, reszketően.

— Te vagy az, bűnös asszony?!

— Visszajöttem hozzád, Hósea!

— Hűtelen asszony, gyermekfeledő anya, ne jöjj vissza hozzám! Pusztulás és halál ül az országban. A kietlenség a te birodalmad, te vagy a bűn, te vagy az átok, ülj meg, minl a síró sakál az omladékokon. Tiéd a romok útja, enyém egy földült otthon és egy boldogtalan ország, menj utadra, Gómer!

Az éj kárpitjai összeborultak. Hósea leroskadt a földre, sírt és imádkozott. Könnyörgött Istenhez, hogy tekintsen le már a népre, amely

igazán tiszta szívvel és megalázott fővel akar Hozzá visszatérni.

És aztán mintha álom vette volna körül. Nem is álom volt az, hanem valami nehéz ihlettség, mert nyitott szemmel meredt a sötétbe és úgy látta vízióját. Tüzes golyók repültek előtte sötétlő ködben, villámokat látott és nehéz borút. Aztán hangot vélt hallani. És ő megértette a szózatot:

„Hósea! Hósea! Mondd, hogyan bocsássak meg e népnek, mely valamikor olyan volt, mint a bitangoló barom, tört, pusztított szörnyű elvadulásában és elpártolt Tőlem és elhagyott Engem?! Hiszen te sem bocsátottál meg asszonyodnak, aki bűnbánattal tért vissza tehozzád. És lásd, Izrael vétke is nagy volt, mint az övé! És én szerettem Izraelt!”

Igy beszélt a Szózat. Hósea meredten bámult a sötétbe és a látomás folytatódott. Látta anyját, aki már oly régen itthagya a földi szenvedés bánatos körét.

Ott állt előtte a jól ismert mosollyal ajkán, az ismerős ráncokkal homlokán és egyre világosabban látszott és folyton közeledett és amikor egészen közel ért, akkor látta Hósea, hogy nem az anyja, hanem — Gómer.

Azután újra látta gyermekkorának régi álmképét, az apját, aki a keretből kinő és elér egész az égig és félelmetes lesz és emberfölötti

és amikor erősen odanézett, akkor látta, hogy nem az apja, hanem — ő maga, és az a homályos sejtés támadt benne, hogy a nemzedékek azonosak és az egyén ezért lesz az összesség szimbóluma.

És a próféta elmélyedt töprengéseiben. „Oh, micsoda gyötrő kin a hűtlenség, az Istennek is fáj! Valami fáj ott benn és marcangol, sebeket tép és éget szüntelen, pokoli fájás, ki-mérhetetlen gyötrelem. És mégis a bűnös gyenge és szánandó, a bűnös szerencsétlen és siralmasan szánandó, a bűnösnek világa telve hervadással és kínok kietlenébe van ő töviskerítéssel belezárva. A bűnnek csalódása hová vezet? Az örömpohárban benne van-e megjavulás orvossága? Oh, ha ez így volna Izrael-lel is! Emberi fájdalom, egyéni szenvedés, minden belefúl egy nemzet szenvedésének örvényébe. Oh, vajjon tud-e az Isten megbocsátani? Az isteni erő isteni-e annyira, hogy szólni tudjon a tévelygőhöz, te csak gyöngye voltál és én nem vetlek meg többel?

És az emberi erő van-e annyira emberi, hogy a borzasztó sérelmet el-elfájlalja és meg-sajnálja azt, aki ellene vétett? A halál és szé-
dület szélén járó leírhatatlan mennyei gyönyör lehet, ha meg tudnánk bocsátani, de nem tudunk megbocsátani. Törékeny, gyöngye nő, szánalomraméltó, ki a mocsárba jutottál, mily jó volna, ha meg tudnék neked bocsátani.

Almaarcú, nevetőszemű leány voltál, mikor elvettelek — és mi lett belőled, Gómer!

Próbálta egykori arcát, alakját elképzelni, visszahívni — de ahelyett sápadt, álmatagarcú leányfőt látott a gomolygó sötétben, fekete símahajú leányarcot, borongó szemekkel síma szemöldök alatt, merengő homlokú prófétanői arcot és suttogást hallott — álom és valóság között — a víziók határán, csöndes, méla suttogást:

— Hívd vissza asszonyod, Hósea, Hósea, hívd vissza asszonyod és bocsáss meg neki!

Tágranyílt szemekkel nézett, zokogással küzdve az erős férfi az álmatag arcba, majd tompa hangon, forró ajakkal kérdezé:

— Isten igéje ez?

— „Isten igéje ez!”

*

Hajadonfőtt és mezitláb futott az éjszakában, hogy megkeresse Gómert. Valami csodás ösztön vezette és ő futott, futott, nem érezte a kövek sebzését lábain, nem érezte a hideg éjjeli szelet, hanem sietett az asszonyáért. És már hajnalodott, amikor meglátta őt, ott ült egy kővön és fáradtan pihegett és könnyei omlottak.

És odament hozzá és szeliden szólt neki:

— Gómer!

Mikor az asszony meghallotta a szót, megijedt és riadtan próbált menekülni. De Hósea eléje került, kitérta karját és így szólt:

— Jer Gómer vissza vélem. Lásd, utánad jöttem, hogy bocsánatot kérjek tőled. Jer vélem vissza, légy megint az enyém és most hadd éljünk együtt boldog öreg emberpár, oh! mert az én hivatásom immáron betelt. Jer vissza, Gómer a te otthonodba!

*

És mentek visszafelé. Sírtak és nevettek, nevettek és sírtak. És felragyogott a nap. A városba értek és Hósea megállt Béth-Écel piacán és szólt a néphez:

— Térj vissza Izrael az Örökkévalóhoz, a te Istenedhez, mert elbotlottál vétkeidben. Vegyetek magatokkal szavakat és térjetek meg Hozzá. Mondjátok Néki: Bocsásd meg vétkeinket, végy Jót és mi fizetünk Néked tulkok helyett ajkunk imádságával. Többet nem szövetezünk Assúrral, lovat nem nyergelünk háborúra és nem nevezzük többet kezünk alkotását istenünknek.“ És lészen azon a napon, elvetlek titeket számomra az országban — szól az Örökéletű — és megkönyörülök a Könyörületlenen és szólok Nem-népemhez: Népem vagy te ismét! És azon a napon szövetséget kötök értetek a mező vadjával, az ég madarával és a föld csúszómászójával. És eltöröm a kardot, az íjat és a háborút megszüntetem az országban és biztonságban fogtok lakni. És eljegyezlek téged újra örökre, eljegyezlek igazsággal, törvénnyel,

kegyességgel és irgalommal és eljegyezlek hűséggel, hogy megismerd az Örökkévalót!”

Az egész gyülekezet lélekzet nélkül hallgatta végig a vigasztalást és aztán ujjongó daldallal jöttek Hóseához és csókolták ruhája szegélyét. És ő ott állt az emberek közt lehajtott fővel Gómer mellett és örömkönnyek hullottak szemeiből.

Azon a napon prófétált utoljára.

Uriel.

Följajdult. A szíve ezer sebe megint sajogni kezdett, lelke borzasztó szenvedése, bánat, szégyen, fájdalom s az elhagyottság érzete mind tudatossá vált most előtte. Fájt neki az öröm, fájt neki az élet, fájt minden. Ráeszmélt, hogy nincs köze az élethez, hogy az emberek kivették maguk közül és elkezdett sírni. Kifutott az utcára, a szeméből kibuggyanó könnyekkel arcán, aztán bambán végignézett az utcán járó embereken. Tudta, hogy férfiatlan, amit tesz és zavartan törölte könnyeit. Kiegyenesedett és ingó léptekkel, de emelt fejjel ment a csöcselék között, mely ujjal mutatott reá és nevette, gúnyolta. A népség hosszú sorban követte, sárral dobálták, aljas szavakkal illették és ő ment, ment egyenesen az úton . . .

Hazaért. A szoba körülte sötét volt, a falak szürkék és valami fáradt gyász borongott köröskörül. A félhomály nyomasztó volt; a szoba oly üres, kihalt volt, mint egy temető. És itt, ebben a hideg környezetben, a szíve hirtelen felengedett és újra elkezdett sírni. Siratta az életét. Minden könnycseppben egy-egy emlékét siratta, a szép pillanatokát, azokat a gyönyörű-

ségeket, amiket elmulasztott, a reményeket, amelyeket botorságával széjjeltépett és azt a gyönyörű életet, amit forró fantáziája oly színesen, pompásan festett eléje és ami oly borzasztóan elfoszlott.

És visszatértek emlékei. A szülei ház a régi hazában, a dús kert a ház körül, a rózsák és a pálmák a kertben, az öröm, a vígság a szívekben. Az apja, a komoly nagy úr, a király kegyence, a vagyonos marann, aki előtt az utcán meghajoltak az emberek és aki ilyenkor büszkén, emelt fővel, gőgös arccal ment odább. Egész más volt otthon az apa. Szelíd, nyájas, de mindig komoly. Valami nagy fájdalom rezgett néha szavaiban és olyankor úgy érezte a kis Gábiel, hogy a szívére nehezül az ismeretlen bánat, ami az apa lelkét oly szomorúra hangozta. Az anyja mindig feketében járt, az arca fehér volt, a haja fekete és az a fehérség olyan szívettépően kiáltott ki a sötét keretből, hogy nem tudott ránézni szív fájdalom nélkül. Pedig jó anya volt, a gyermekeivel élt. Tanította őket különös imákra, amiket nem értettek, de amiknek elmondása mégis jól esett fáradt szívének. A testvérei vidámak voltak, örültek az életnek, a fénynek, a hajuk szőkeségének, a szívük aranyának. Lányok is voltak köztük, buták és kedvesek. Az életük csupa sugárzás volt és vídamság.

Furcsa életet éltek. Vasárnap díszbe öltöz-

tették őket, ragyogó aranyruhákba és elvitték a templomba misét hallgatni. Hideg volt, misztikus félhomály borította a székesegyházat, hogy szinte félt és megorzongott a nagy hidegségtől. Nem volt szabad ajkukat szóra nyitni, ha megpróbálta suttogással megtörni a csendet, egy szigorú pap komor tekintete intette némaságra . . . és ő félt. A lelke ilyenkor megkötöttnek érezte magát, lecsüggedt és fájdalmas gondolatok rezegtek át rajta. Máskor ott-hon imádkoztak és az apja hangosan énekelt különös dallammal idegenszerű és édes imákat, amiket szeretett hallgatni. Ilyenkor sokan voltak náluk. Egyenkint jöttek, az arcuk sápadt volt, a szemük lázas és mikor mind összegyűltek, lezárták az ajtókat, minden bejáratot elrekeszeltek és lementek egy földalatti boltíves terembe. Máskor félt Gábiel a sötét pincétől, de ilyenkor boldogan ment le, mert odalenn világos volt, gyertyák égtek, középen egy kis szekrény állott, előtte asztalka és ott imádkozott az apja hangosan és sírón, édesen, szomorúan. És mindnyájan vele énekelték az imákat. Mindazok az urak, akik kint az utcán gögösen jártak, itten alázatosak voltak és az a pap, aki a templomban oly rettentően nézett, itten keservesen sírt, a mellét verte és hangosan, fuldoklón könnyörgött bűnbocsánatért.

Máskor meg gyönyörű szelíd esték voltak a házban. Gyertyákat gyújtottak, napról napra

többet és énekeltek hozzá . . . szépen, meghatóan. És ilyenkor boldog volt.

De ez az élet már akkor nagyon különösnek tűnt néki és a lelkében csodálkozó kérdések támadtak. Miért van az, hogy apja, aki a legjobb ember a világon, nyájas, gyöngéd, jószívű, szelídtekintetű odahaza, mikor az utcára megy, egyszerre megváltozik, hideg lesz, dölyfös, gögös és az emberek feje fölött elnéz? Miért járnak a miséhez és miért imádkoznak otthon oly titokban? És az a pap, aki a templomban oly fenségesen fagyos, a pincebolt égő oltárgyertyái előtt miért oly gyötrődő, bánatosan zokogó és lesújtott? Mindez érthetetlen volt már a gyermek előtt.

*

. . . A sötét szobában sírt a korán megöregedett, fáradt, megtört Uriel és a könnycseppek hullásával az emlékek raja tűnt fel nedves tekintete előtt . . .

És folytatódott a látomás. Látta magát, mint serdülő ifjút. Jólét és gyönyör vette körül, mindene megvolt, amit szíve csak megkívánt.

S ő mégis elégedetlen volt. A kérdés, amely az áhítózó lélek rejtekében élt, egyre kínoztta és nem tudott rá választ adni. Keresett, kutatót az ok után, azt hitte, hogy rájön és csalódott. Nem találta meg. És egyre fogyott az egészsége. Arca sápadt lett, ajka halovány, a szeme beesett, a szíve bágyadtan vert. A szülők ag-

gódva néztek gyermekükre, testvérei becézgettek és a beteg nem gyógyult.

Uriel emlékében feltűnt az apja képe, amint bánatosan szólott hozzá, az arca sápadt és aggodó volt, a hangja lágy és szomorú:

— Mi bajod van, én édes fiam? Miért nem válaszolsz, hiszen mi mindnyájan aggodó lélekkel nézzük vívódásodat, mi bántja lelkedet? Lásd, anyád kétségbe van esve, mert nem tudja, mi bánt, testvéreid némán gyötrődnek érted és te hallgatásoddal csak még jobban aggodalomba ejtesz.

És ekkor kisiklott megkínzott lelkéből a fuldoló szó:

— Apám, mondd meg, miért e kettős élet? Miért hord gyászt az édesanyánk, miért a titkos imák a földalatti boltban?

Az apa arca elkomorult és aztán felelt:

— Fiam, nehéz a válasz. Meg akartalak kímélni tőle, ámde hallgasd. Élt egyszer egy nép, amely törvényt és hitet adott a világnak. Ezt a népet gyalázatos pogányok letiporták és szétoszták a földön. Sokan idekerültek e szép országba, ahol a pogány mórok alatt szabadok voltak és tiszteletben éltek. De jöttek a spanyolok, elűzték a mórokat és nehéz rabigát vetettek a nép nyakába, üldözték, gyötörték őket, hogy hitük elhagyására kényszerítsék, de azok nem hajlottak és nem törtek meg, hanem büszkén követték igaz hitüket, inkább túrték a szen-

vedést, a nyomort, a kiűzetést és a hazátlanság átkát is, semhogy hitüket, az egy igaz Isten hitét feladják. Sajnos, voltak kishitűek is, akik nem akarták vagyonukat feláldozni hitükért és e gyávák megalkudtak, meghunyászkodtak, a parancsnak eleget tettek, hitüket rútul elhagyták, csakhogy koldusvagyonukat megmentseék. És voltak, akik csak színleg tették ezt, mert belsejükben megmaradtak azok, amik voltak, erős-hitű zsidók. És most mi, fiai ezeknek, akik lelkünkben zsidók maradtunk, színleg portugál-keresztények vagyunk és családunkért, vagyónunkért viseljük tovább e nehéz terhet. A te anyád apja nem alkudott meg és kivégezték a kegyetlen papok. Azt gyászolja folyton, hangtalan, örök gyásszal anyád.

Gábiel lelkében világosság támadt. Most megértette mindazt, ami különöset életükben látott.

És megértette, hogy ő sohasem lehet jó keresztény, hogy néki vissza kell térnie igaz egyházához, ősei vallásához. Foglalatoskodni kezdett a bibliával, olvasta, belemélyedt; szomjas lélekkel vette fel magába az ótestamentum nemesveretű igéit és betelt velük a lelke. Láta, hogy itt van az igazság, a szeretet, a törvény és a boldogság alapja és lelkében élt a vágy, hogy majd egyszer elmegy az országból, vágyott testvérei közelé! . . .

... Uriel arcán peregtek a könnyek. A gondolatok sebesen száguldtak át agyán. Képek jöttek ... képek tűntek ...

Az apja meghalt. Sokat sírt, a ravatalon gyertyák lángoltak, a püspök beszentelte, aztán eltemették. És Gábiel érezte, hogy most már nem köti az országhoz semmi, csak egy koporsó, most már beteljesítheti vágyát. Beszélt anyjával, fivéreivel. A leányok férjhez mentek már, a fiúk szívesen hagyták ott az országot. Az anya örömmel egyezett bele. Aztán hajón nagyitokban idejöttek ebbe a nyüzsgő hollandi városba.

Milyen boldog volt, amikor felvették az amsterdami hitközség tagjai közé, amikor a Gábiel nevet az Uriellel cserélte fel. A lelke milyen otthon érezte magát.

De ez a boldogság nem sokáig tartott. Mert az ő lelke már nem élt abban a gondolatkörben, mint zsidó testvéreié. Furcsa volt előtte a sok törvény, amely az ember életét megköti. Nem értette, hogy miért ragaszkodnak ezek a zsidók úgy kicsinyes törvényeikhez, amelyek az ember szabadságát korlátozzák. Őneki nem volt szent a hagyomány, mert nem nevelkedett benne és kezdte érezni, hogy idegen itten, hogy ez a légkör fojtó és nyomasztó néki, csak úgy, mint a kereszténység. Hiszen ő azt hitte, hogy csak az a zsidóság, ami a bibliában van és nem tudott az ezeréves hagyományról, melyben nem

nevelkedett, de amely szent volt minden húzsidó előtt.

*

Abban az időben megismert egy leányt. Szép volt és jó; előkelő, nemes, tiszta lélek, szűzi erények drága kincsével tele és a szíve lágy volt és gyöngéd mimózaszív.

Szép volt a lány, mint a legszebb álom. A szeme szelíd volt és édes. Ő maga jó volt, mint a Jóság. Benne voltak fájának lelki szépségei. A keze szegények jótevője, a szava lelkibetegek gyógyítója.

Ilyen lelkibeteg volt Uriel is. És a leány meleg beszéddel csitította. Lágyan csengtek a szavak és Uriel úgy érezte ilyenkor, mintha aranymezőn járna, az ég azúrján szállna és a szíve édes boldogsággal lett tele.

És a leány szólott hozzá:

— Én értem lelked kínjait, a kételyeket, a tépelődéseket. Dehát lásd, ezek szegények azért szenvedtek, azért küzdöttek, azért viselték el ezer fájdalom kínját, az inkvizíció gyötrelmeit, hogy törvényeiket megőrizhessék. Te, aki nem érezted még, hogy mit jelent üldöztetés közben őseink hagyományához ragaszkodni, te mélyen bántottad azokat az embereket, akik ezt mind átérték. Azért kérlek, a kedvemért és e szegény kergetett, fáradt emberek kedvéért tedd meg: mutasd, mintha magad is belátnád igazukat,

vedd fel szokásaikat és ne légy a közösségtől elkülönödő.

Uriel fülébe csengtek a leány lágyan, ezüstösen zengő szavai. Andalodón hallgatta e beszédet és a lelke megtelt a leány képével.

*

A szoba sötétjébe most drága emlékek szűrődnek szelid fénnel. Uriel emlékezete, fantáziája felidézte vőlegénysége boldogságát. Milyen világban élt akkor, mily édes volt körülötte minden. A szíve örömtől repesett, az ajkán mindig boldog mosoly játszott. És a leány is mily szende volt, mily jó. Igazi menyasszony. A szava most is balzsamként üdítette Uriel vágyakozó lelkét és Uriel erős volt sokáig. Eleget tett a törvényeknek, a papoknak engedelmeskedett, buzgóságban vetélkedett a jámborokkal.

És mégis rossz híre járt. Az emberek suttogva beszéltek a felforgatóról, akitől félni kell.

Egy nap Uriel, szívében örvendező boldogság gyönyörével ment el jegyeséhez, benyitott a kis szobába, de hirtelen visszahőkölt, amikor látta, hogy Márta sír és hallotta, mint beszélni kezd hozzá heves és indulatos gesztusokkal. És Uriel megértette a beszédet.

*

Az emlékezés bűvös lámpája fordult és Uriel önmagát látta megint annak rezgő fény-

körében, amint bolyong az utcán. Utána emberek futnak, gyalázatos módon bántalmazták, utána kiáltják:

— Ott megy az epikurosz. Ott megy a hazug képmutató, a hitetlen, istentelen, szentségtagadó — és fenyegető öklök emelkednek a háta mögött.

Ő pedig igaza tudatában csak ment, ment tovább . . .

. . . Uriel emlékezete most olyan képeket idézett fel, amelyek még friss sebekként égtek lelkét, amelyek irtóztató lánggal lobogtak benne és amelyek gyötörték őt, jobban mint őseit az inkvizíció ezer fájdalmas kínja.

Csak nemrég történt, hogy maga elé idézte őt a város rabbija, a szentéletű Morteira Saul. Alázattal teli tisztelettel ment hozzá Uriel, mert tudta róla, hogy nagy tudós, szentéletű ember és jó lélek mindenekfelett.

Belépett ajtaján és mélyen meghajolva üdvözölte a papot. Az komoly arccal intett neki és aztán megkérdezte:

— Tudod, fiam, hogy mily hírek járnak a városban rólad?

— Tudom, Atyám!

— És igazak azok?

— Igazak, Atyám!

— Fiam, én nem kérdelem, miért teszel így, nem kutatok lelked rejtekén, csak kérve kérlek, ne sértsd vallásunkat, ne légy nap-nap után

szálka azok szemében, akik a parancsolatok mellett híven kitartottak.

De Uriel tagadóan rázta meg fejét.

— Nem, Atyám, nem tehetem. Még ha ezer megkönyékezés csábítana, számtalan fenyegetés riasztana, akkor sem tehetném azt, hogy becsületesemet, önérzetemet eláruljam.

— Hát nem félsz Isten büntetésétől, nem félsz a túlvilági üdv elvesztésétől?

— Nem, Atyám, nem félek, mert nincs is túlvilág. Sehol a Bibliában nincs szó róla. És lásd, én a Szentírás vallását követem. Én nem hiszek a farizeusokban, amít ők tanítottak, az mind emberi gyengeség műve; csak a Biblia szent.

A pap elszörnyűködve csapta össze tenyerét. Hát ennek a fiatalembernek nem szent a hagyomány, amit évezredek tanulmánya hozott létre? Hát előtte nem bír semmi beccsel ősei szent öröksége, a Tan? De akkor miért tért át? Maradt volna meg kereszténynek, vagy akár bálványimádónak.

És jött a félelmetes kihirdetés: „Átok arra, aki Uriel Acostához közelít, átok arra, aki őt baráti szóval illeti, átok a nőre, ki szemét reáveti és átok a férfira, aki beszél vele. Átok arra a lányra, ki e férfi neje akar lenni, átok az apára, ki leányát hozzáadja.“

És az emberek kerülték. Eleinte nevetett rajtuk. Később bosszankodni kezdett. És mikor

ősz anyja és saját testvérei is sietve surrantak el mellette, rettentő haragra gerjedt. Hát még a saját családjá is rabja ez ostoba előítéletnek?

Majd megnyugodott. Neki nem kell se testvér, se anya! Boldog lesz ő jegyesével. Egyedül fognak lakni. Mily szép lesz az, mily édes, mily boldogságos!

Felment jegyeséhez, hogy elvigye magával. Az ajtóban öreg cseléd, ráncos, fehérhajú asszony állta el az útját.

— Nem szabad! nem és nem!

— Tágulj, vén boszorka! — szólt rá — engedj utamra.

Az öreg asszony nem tágitott. Uriel ellökte. Belépett az ajtón. Bent ült menyasszonya. Amikor meglátta Urielt, felsikoltott.

— Menj, Uriel, ne lássanak nálam. Jaj, csak menj . . .

— Márta! Érted jöttem, hogy elvigyelek. Miért fogadsz így? Én szívem forró érzelmében jöttem hozzád, örömmel jöttem érted és te így köszöntesz?

— Menj, Uriel, ne közelíts hozzám! Átok tapad rajtad! Ne ejts foltot rajtam átkos közelségeddel!

Uriel úgy érezte, mintha taglóval ütötték volna főbe. Hát már a jegyese is elhagyja? Hát az átoknak ilyen ereje van?

Könyörgőre fogta a dolgot.

— Márta, hát már nem szeretsz? Légy el-

nézőbb irántam. Hát az átok úgy megváltoztattott engem vagy téged, hogy már csak félni, undorodni tudsz tőlem! Ne tedd tönkre boldogságunkat, jer velem, kérlek, jer velem!

De a leány ijedten felelt:

— Menj, Uriel, átok van rajtad, ne akard, hogy én is kárhozatba essem veled! Menj, Uriel, könnyörülj meg rajtam.

Uriel ment és a könnyek omlottak fáradt pillái alól.

*

És most megint otthon volt. Ott ült a szürke, sötét szobában. Szeméből a könnyek már ki is apadtak és fájdalmas tekintettel meredt a sötétbe. Belátta, hogy elrontotta életét, érezte, hogy apjának koporsója oda vonja őt régi hazájába, tudta, hogy mily céltalan a földönjárása. Az öngyilkosságra gondolt. De aztán mégis ráeszmélt, hogy ez az ő bibliájával is ellenkezik az életet eldobni, az utolsó szentséget, ami mindennek tüntén a gondolkodónak megmarad! Nem, élni fog, amíg bírja . . .

De sejtette, hogy nem bírja soká, tudta, hogy életcél nélkül, semmiért élni lehetetlen és áhitattal gondolt arra a pillanatra, amikor majd — lehet, hogy előbb, lehet, hogy sokára — mélyen fog belenézni a pisztoly sötét, nagy, fekete szemébe és menyegzőt fog ülni a Halállal . . .

És elgondolta, hogy csak egész lélek lehet

életképes . . . És elgondolta, hogy kettéválni, belső meghasonlásban szétágazni nem lehet . . . És elgondolta, hogy töről válni, mássá lenni és mássá nem lenni, széthajolni igazvágyó léleknek nem lehet; sötét szakadás, feneketlen, tátongó mélység . . . állati tengés, csigának mászása, nyüvek undoksága, nem élet szépségben és igazságban . . . sötét súlyedés és örvény . . . Nem sasnak repülése a nap felé.

Exemplar humanae vitae . . . Exemplar humanae vitae! . . .

Pulcellina.

I.

(Sötét terem. Egy középkori lovagvár asszonyháza. Fent meredeken egybehajló, ölelkező ívei a boltzatnak, melyek szerelmük gyümölcseként egy durván faragott kőliliomot hullatnak alá a nagy szála közepén, ahol a pádimentom menyezetes trónszéket hordoz a hátán. Merev pózban ül azon Izabella. Várakozón néz a várkapitányra, tekintetével rátapad, mintha a lelkébe akarna világítani kutató szemei zöldes lámpájával. A várkapitány éppen elmond valamit, ami szemtelenül ugrik elő torkából.)

IZABELLA: Folytasd, Kaspar.

KASPAR: Igen, asszonyom, tanuk vannak rá. Az egész város, urad minden birtokának lakosai és jobbágysai, Chartres, Blois és Chateaudun népe beszél róla és gunyolják őt. Te rajtad meg sajnálkoznak . . .

IZABELLA: Engem ne sajnáljanak!

KASPAR: . . . És mindenki gyűlölettel beszél a zsidó lányról, aki megvette uradnak szívét és még arra is rábírta, hogy kedvezzen gyalázatos fajtájának.

IZABELLA :Róla beszélj! Mondd, milyen? Szép a leány?

KASPAR: Kegyelmes asszonyom. Te szebb vagy. Te néked szóke a hajad és úgy csillog, mint az ércvízű patak, amikor a megcsillanó alkonyi napfény szövű rajta aranyhálóját — az ő haja fekete. A Te szemed kék, mint gyűrűdben a zafirkő, — az övé fekete. A Te arcod fehér és átlátszó, mint a várkapolna alabástromoszlopai — az övé sötétpiros. A Te termeted olyan, mint az oltárképen a Madonnáé, oly szűzi, sudár és nemes — az övé asszonyos. Te szebb vagy, Te égi vagy, Tebeléd az Isten angyalaiból loptak egy sugarat, a Te ujjaid angyalujjak, mint elefántcsontbillentyűk a templomi klavikordiumon. És mégis — megbocsáss e szóért, — Téged nem tudnálak úgy áhítani förtelmes, gyötrő vággyal . . . ő érte meg elkárhoznék . . . (Elhallgat. Megijed önmagától, a száján öntudatlanul is kisurrant szavaktól.)

IZABELLA (megvetőn és gőggel nézi végig): Ugy, hát téged az ördög bujtott az árulkodó aljasságra . . .

KASPAR (védekezik): Asszonyom, ha Te látnád őt, ha a szemeibe néznél, melyekből az ördögök mosolyognak angyal-álarchban, akkor megértenéd, hogy engem is megszállt a sátán.

IZABELLA (arcára elkeseredett vonás ül): Meg tudlak érteni, Kaspar. Valamit tennünk kell, mert ez a néember megrontja egész városunkat és az ördög markába juttatja számos ifjú lelkét. Az én családom szégyenét nem is fájlalom any-

nyira, pedig Hohenfelsi Gisbrecht címere nem tűri a mocskot. Oh, szegény atyám! . . . (Megint fölerősödik.) Valamit tennünk kell . . .

KASPAR: De mit?

IZABELLA: Azt az asszonyt kellene valahogy félretenni.

KASPAR: De hogyan?

IZABELLA: Az a te gondod legyen. Csak arra vigyázz, nehogy az én nevemet, a férjem nevét az ügybe keverd. Ne higgye a csőcselék, hogy Chartresi Theobald neje Hohenfelsi Izabella féltékenységből cselekszik.

KASPAR: Vigyázni fogok, asszonyom. Laudetur . . . (Szertartásosan hátrál az ajtó felé, mélyen meghajol, aztán felemelkedik, kiegyenesedik és csendesén becsukja maga mögött az ajtót.)

IZABELLA (gőgösen néz utána. Mikor az ajtócsapást meghallja, arcáról lehull a merev álarc és egy percig ábrándos fájdalommal mered a boltozat cirádáira, aztán megint kemény gögbe merevedik az arca).

II.

(A gróf fogadósálája. A komor, ódon, nehézhangulatú terembe színes ablakon szűrődik valami kevés piros, kék és zöldessárga fény, mely ott vibrál a padló kétszínű márványkockáin. A jobboldali fal mellett a középtájon kettős trónus áll. Az egyik, a jobboldali, aranyveretű, ezen ül a gróf, a másik ezüstös, ez a grófnő széke. Mindkettő arcán kifejeződik az ügy fontossága és a saját méltóságuknak tudata. A szemközi ablakból beszűremlett fénynek egy sugara kísértetsárgán esik Izabella arcára, mely ezáltal még halványabb, még földöntúlabb. Előttük állnak az eset tanúi. A gróf zöldzubbonyos lovásza és tőle balra egy fehérhajú öreg paraszt, aki az egész jelenet csöndes statisztája. Jobboldalt a lovásztól áll helyke mozdulatlan kardjára támaszkodva Kaspar a várkapitány.)

ODÓ (a vár káplánja lihegve ront be a háttér nagy szárnyas ajtaján. A boltozat hangosan veri vissza a kőkockákról feldobbanó lépteit): Mit hallottam?! . . . Mi az? . . . Mi történt?!

THEOBALD (a lovásznak): Beszéld el, Godofréd.

GODOFRÉD: Hát, Isten nevében újra kezdem. Tennap a lovammal a chateauduni útra mentem. Egyszerre szembe jön velem egy nagy szakállas zsidó. Valami fehérséget vitt a kezében. Egy nagy csomagot. Olyan volt, mint egy pólya . . .

KASPAR (szemét sűnyin emeli a lovászra és úgy kérdezi): Biztos, hogy zsidó volt?

GODOFRÉD (megértően kacsint vissza): Biztos hát, láttam a nagy sárga foltról, ami a mellén. volt. És az arca olyan volt, mint a Luciferé és a nyelve piros volt és kilógott a szájából. Zsidó volt az biztosan . . .

IZABELLA (noszogatja): Folytasd csak.

GODOFRÉD: No, oszt nagyon fura vót a dolog és kíváncsi vótam rá, hogy mit akar a paksamétával. Megfordítom a lovat és utána-megyék. Nagyon sietett. A folyó fele ment. Szép lassan utánakocogtam. De a folyó előtt, a kanyarulatban eltűnt és mire odaértem, már beszürkült, úgy, hogy nem láthattam, mit csinál. Csak egyszerre látom visszagyönni, de már nem vót nála a csomag. Most a folyóhol indul-nék, hogy megitassam a lovat, de az az Istennek se akar. Elfordította a fejét, rángatta a zabláját, nyihogott, nyerített, de a folyónak közelébe se mert menni.

THEOBALD (a várkapitányhoz): Mi a véleményed, Kaspar?

KASPAR: Azt hiszem, hogy egy gyerek lehetett a csomagban. Most lesz a zsidók Pászka-ünnepe, amikor is keresztény gyermek vérét áldozzák a Sátánnak. Biztosan a megölt gyereket dobta a vízbe. Azt érezhette meg a ló. Mert jó szimatja van annak, hiszen kegyelmességed paripája . . .

GODOFRÉD (közbeszól): És oszt tisztán láttam, hogy a csomag egy pólya volt.

ODÓ (paposan összecsapja tenyerét és szeméit égnek emelve, felkiált): Gyalázat, hogy ez megtörténhetett. Hát Urunknak keresztfáról lecsurgott vércseppjeivel sem elégszik meg ez a nép? Szegény kis mártírok vérért áldozzák a gonoszoknak. Ez a nép az Aszmodeus népe, a fő-sátáné és ördögi fajta. Vérről él és vért iszik. Hogy túrhated meg a birtokodon őket, Chartres grófja. Azt a gráciát sem érdemlik meg, amivel őket portálad és protegálad. És az Atya meg a Fia, töviskoszorús Megváltónk számon veendik rajtad ezt a bűnt.

THEOBALD (sötétben néz rá): Hallgass, pap. Nem azért fizetlek, hogy az ügyeimbe avatkozz.

IZABELLA (hirtelen): De igaza van . . . (figyelmeztetőn): Nem szabad túrnöd tovább a pokolnak garázdálkodását tartományodban. A férfiak csálnak és kisgyermek vérért veszik, az asszonyaik meg bűnös szenvedélyekre gerjesztik nemes ifjaink szívét.

THEOBALD (megérti a célzást. Arca elsötétül és homloka ráncba verődik; aztán): Hát majd megvizsgálom az ügyet. És a bűnösökre szigorú ítélet vár.

IZABELLA (ingerli): Igen, minden zsidót el kell innen pusztítani.

THEOBALD: Nem, csak a bűnösöket!

IZABELLA: Mind bűnös!

THEOBALD (haragosan fölugrik): Ugy lá-

tom, összeesküdtetek e nyomorult fajta ellen! (Végigdöngtet vastalpaival a padozaton. Becsapja az ajtót. A dörrenésre riadtan rezzennek meg a bennlévők.)

IZABELLA (kegyesen int nekik. Azok értik és csöndesen indulnak kifelé. Mikor az ajtóhoz érnek): Kaspar, te itt maradsz!

KASPAR (visszafordul és térdét meghajtja): Parancsolj, asszonyom!

IZABELLA: Mondd csak, igaz mindez?

KASPAR (nevetni kezd és meglepégedetten dörzsöli kezait): Egy szó sem. De ügyesen van kifundálva, nemde, kegyelmes grófnő?

IZABELLA (intően emeli fel ujját): Nagyon csúnya és kegyetlen dolog ez, Kaspar!

KASPAR: Kegyetlen, de igen szükséges. Pulcellinát is eléri most a sorsa.

IZABELLA (felkacag. Diadalmasan és ijestően cseng a hangja, mintha nem is ő nevetne — e szelid angyalasszony, de valami beléje szállt Démon): Pulcellina is. Tudom. Megérdemli. Mért ragadja el jámbor asszony hitestársát. De Kaspar . . . (suttog) aztán csönd legyen. Hallgass a dologról. (Kézének mutatóujját a szája emeli és úgy inti a hallgatást. Aztán kegye jeléül fehér karját odanyújtja a várkapitánynak.)

KASPAR (áhitatosan ereszkedik féltérdre — csak a kardja csörren belé — és úgy csókolja meg, mint templomban a feléje nyújtott

szentséget. Majd felemelkedik, leveri térdéről a port és mélyen hajolva köszön): Laudetur nomen Dei . . .

IZABELLA: In saecula saeculorum Amen!

III.

(Pulcellina szobája. Fehér, díztelen falak. Hátul kertbenyíló kerek ablak, mely körcikkelyes keretezésű vascifrázattal van dekorálva — korai gót ízlés szerint. Fehér, himes terítővel letakart csavart lábu asztalka van az ablak alatt, rajta virágokkal telerakott ezüst karaffa. Ez előtt a kereveten ül a gróf.)

PULCELLINA (reszketően omlik el, Theobald térdeire fektetve fejét. Dús, fekete haja a földig zuhan széjjelziláltságában. Sír. Ott térdel, könnyeivel permetezteti a gróf kezzeit.)

THEOBALD (homlokára komor ráncok árkolódnak): Ne kívánj tőlem lehetetlent. Lásd, Pulcellina, én mindent megteszek, amit Isten megtennem enged. De lehetetlenre nem vállalkozom. Mert szörnyű a vád ellenük és nagyon valószerű.

PULCELLINA: Rideg vagy, uram és kegyetlen. Nem ilyennek képzeltelek, amikor véled idejöttem. Azt hittem: nyílt szívű vagy és nemes; azt hittem: jóságos vagy és igaz; azt hittem: szereted az embereket a lelkeddel is, nemcsak ajkaiddal . . .

THEOBALD (szenved. Megszakítja): Ne

gyötörj. Te tudod, hogy mennyire igyekeztem a szerencsétleneken segíteni. De nem lehet. Már a pápa is rámküldte a bulláját, hogy miért nem ítélkezem, mért húzom, halasztom a dolgot. Az a sátánlelkű pap, Odó is mindig a nyakamra jár és sürgeti az ítéletet. Már avval is megfenyegetett, hogy a királyhoz fordul.

PULCELLINA (szerelmes meggyőződéssel): Hatalmasabb vagy Te, mint a király!

THEOBALD (nem hallgat oda): És a hitvesem is folyton sír, könyörög, uszít, fenyeget. És féltékeny.

PULCELLINA (riadtan): Féltékeny?!

THEOBALD (folytatja): Nem is sejtetted, milyen következése lenne annak, ha Izabella föllépne ellened. A király, a pápa közbelépne. Téged boszorkánypörben elégetnének.

PULCELLINA (egész testében reszket, rémülten sikítja): Engemet?! . . . Jaj!

THEOBALD: Engem megfosztanának birtokaimtól, mert nincs elég zsoldosom, hogy megvédhessem magam.

PULCELLINA (vigasztaló szerelemmel simogatja a gróf kezét).

THEOBALD (lágyabban): És aztán meg mit törödsz te ez undorító néppel, amely oly kegyetlenül bánt veled, mint egy becstelennel . . .

PULCELLINA (ölelése lehervad a grófról. A következőkben egyre fokozódik benne a tagadás).

THEOBALD: Kiátkoztak, kiközösítettek. Véled szóba nem állanak, kergetnek, hajszoznak, mint halottat gyászolnak és ajkukon a megvetés fintora, ha rólad beszélnek. Ne vesd közbe magadat érettük, légy velük te is kegyetlen, amint ők viseltettek véled szemben. Hiszen vallásod a bosszút hirdeti. Állj hát bosszút rajtuk . . .

PULCELLINA (fanatikusan): Az én vallásom a szeretet. És én szeretem őket . . .

THEOBALD: És engem nem szeretsz? Hozzám csak a vagyonomért jöttél? Csak a pénz szereted? Csak a kincseket, a nyakadon nyugvó ékköveket, a fülbevalókat és a gyűrűket szereted? A gyűlöletes fajtádat szereted, de engem nem szeretsz?!

PULCELLINA (megkínzottan hördül ki belőle): Ne gyötörj, uram. Ne mondd, hogy nem szeretlek. Én, aki eldobtam magamtól a tiszta becsületet, az ártatlanságomat és eljöttem hozzád, mint valami parázna nőszemély, elhagytam népemet, elhagytam vallásomat, elhagytam Istenemet, én nem szeretlek?!

THEOBALD: Hát ha szeretsz, mutasd is meg. Mért szeretnéd jobban a Krisztus felfeszítőit, mint engem? Meg akarsz alázni engem azzal, hogy velük egy sorba helyezel? Ha engem igazán szeretsz, akkor őket nem szabad szeretned. És akkor ne könyörögj érettük. (Lágyabb, a lányt maga mellé vonja.) Jer, ülj le mellém a kerevetre, ne térdelj előttem, mintha pönitenciáznál

a feszület előtt. Jer ide mellém, nyujtsd csókra az ajkad és feledd azt a bűnös népet.

PULCELLINA: Ártatlanok.

THEOBALD: Tanuk vannak . . .

PULCELLINA: Isten a tanuja ártatlanságuknak.

THEOBALD (keményen): Hát tanuskodjék mellettük. Holnap lesz az Istenítélet, majd kiderül, hogy ártatlanok-e.

PULCELLINA: Micsoda?! . . . Isten-i-télet? . . . Borzasztó! . . . Hiszen abba mind belepusztul.

THEOBALD: Az nem baj. De kiderül, hogy ártatlanok voltak-e vagy sem.

PULCELLINA: És te hiszel e rettenetes tévedésben.

THEOBALD: Hiszek, mert szükségem van rá, hogy higgyek.

PULCELLINA (borzadva nézi): És nem sajnálod kioltani azt a sok életet?

THEOBALD (méltósággal): Nem. Az igazság fog kiderülni általa. Te se sajnáld, Pulcellina. Nem vesztesz te avval semmit. Te nem vagy már zsidó. Téged nem lehet az Istenítéletre vonszolni. (Szava ellágyul és Pulcellina a beszéd további folyásán egyre közelebb húzódik hozzá.) Te boldogan fogsz élni az én szerelmemben. Elviszlek téged innen. Elviszlek a Pontvieillei várba. Hegycsúcson, tölgyerdőben emelkedik az égnek ez a büszke kastély. Ott az Istennel társaloghatsz. A várárok hídján kürtösök állnak

és azok boldog zenéje jelenti majd néked, hogy én jövök hozzád. És nem kell törődnöd senkivel, se a fajtáddal, se az én népemmel, se a családdal, se a hitvesemmel. Eljövök hozzád sötét paripámon, csengő boldogságban fogunk mi ott élni. (A hangja szonórusan zeng. Két erős karjával átfogja a lányt és maga mellé vonja.)

PULCELLINA (könnyfátyolos szemein át vigasztaltan és szerelmesen mosolyog. És csókok csatájába fullasztják a szomorúságot és a gondjaikat).

IV.

Pulcellina egyedül maradt. A csókmámor elmúlt és lelkére megint ránehezedik nyomasztó súllyal a gond. Az aggodalom, a féltés, a reménység, az életvágy, a múltkeresés és a jövővárás iszonyú lelkiharca játszódik le benne. Sűrűn rajzanak gondolatai és mint vakító felhőfoszlányok cikáznak szét a szobában, Pulcellina zokogva fetreng a kereveten, könnyei elviselhetetlenné áztatják a párnák forróságát, melyekbe kínos vergődéssel fúrja be fejét. Haja szétterítve omlik le kétoldalón a fekvőhelyről és a földet söpri. És a gondolatai, mint sűrű ködhullámok, mint színekben játszó felhőrongyok szakadnak ki belőle. És egyre gomolyognak körülötte. Összeölelkeznek, majd szétválnak, egy-

máshoz hajszolódnak, majd hevesen lökődnek vissza. És a szoba fehér falait lassankint elfödi sötét kumulusa a gondolatoknak, a köd mind-egyre szilárdabb lesz és a kergetőző sóhajok, kínok, gyötrelmek, aggodalmak, reménységek borúlata lassankint homályba altatja a szobát. A köd mindent elfed, elfedi a virágos karaffát a kis asztalkán, elfedi a kerevetet és Pulcellina lassankint eltűnik, elvész. Belevész a borzasztó, átláthatatlan sűrűbe.

És már csak a gondolatok, a gondok kergetőznek a szobában. Vágyak, hitek, érzések, ösztönök harcolnak bent a sötétben. De egyszerre a háttér kerek ablakán vakítóan tör be egy-egy sugara a napfénynek. Éles fénysáv, — mint izzó kard pengéje — fúrja be magát a gondolatok közé és a harcoló, gomolygó, küzdő ködöket széjjelhasítja. És most két ködtábor világit meg a napsugár. De a harc megszűnt.. És a két felhő egyre alakul. Csöndesen formálódik mindegyik és amint a szobába ömlő napfény erősödik, úgy sűrűsödik, úgy testesedik formába a két felhő. És egyszerre a gondolatokból elének teremődik két Pulcellina.

Az egyik szakadozott szőrcsuhában, melynek mellére nagy sárga vászonfolt van varrva: a haja leeresztve simán, amint azt a zsidóknak országos törvény parancsolja. Ez az aggodalmas gondolatok Pulcellinája, a régi Pulcellina, akit a testvérei közt hagyott, amikor a gróf-

hoz elment. Az arca halvány és szenvedések leírhatatlan átszellemültsége festi néha betegesen lázasra. Sovány, törődött és arccsontjai farkón merednek elő a bőr alól. Csak a szeme tüzezebb, mint szokott lenni és fanatikus lánggal lobog.

A másik az Életvágy Pulcellinája, a későbbi Pulcellina. Zöld brokátruha simul reá. Dúsan rakott az ékszerektől. Arca piros és mosolygó. Haja méltóságos kontyba van kötve. A megelégedett jóllakottság és a boldogság kerekre simítja tagjait. És a szeméből szelid fények mosolyognak.

(És halkan kezdik a harcot.)

A DARÓCOS PULCELLINA: Vissza kell jönnöd. El kell jönnöd. Hogy vigasztald őket, hogy csitítgasd őket, hogy megnyugtasd őket. Az apádhoz, az anyádhoz, a testvéreidhez, akik téged várnak. (Forrón.) Ez a kötelességed. Veszélyben a családdal lenni. Velük menni, velük járni, velük futni, menekülni. Velük! Még a halálba is. Ha kell, tudj is velük, értük meghalni . . .

A BROKÁTOS PULCELLINA (panaszosan): . . . És itt hagyjam az életet? A jövőmet! . . . A szépet! . . . A napsugárt! Elmulasszam azt a boldog játékot, amit szerelemben terveztem Theobalddal? (Könyörgőn.) Ne akard . . . Hát nem érted, hát nem érzed, hogy mily kár volna

itt hagyni e gyönyörű világot, a jólétnek, a kéjnek, a szerelemnek e ligetét?! . . . (Élesen, majd egyre lágyulón.) És érdemes-e ezért a népért? . . . Hát miattuk én is elpusztuljak? Én is kimeneküljek e csodaszép világból, ebből a virágoskertből, ahol csaponghatok erre-arra boldogan, gondtalan, ahol ledőlhetek árnyas fák tövén, ahol védve vagyok naptól-felhőtől, fagytól-hőtől, ahol önmagamnak (hevesen) értsd meg! önmagamnak és a szerelmemnek élhetek egyedül?

A DARÓCOS (nagyon komolyan és rosszszalóan): Hát te még boldog tudnál lenni, amikor a szüleid vére átkos szavakat jajgat füleidbe? Te még élvezni tudnád az életet? . . . Hát nem hiszed, hát nem tudod, hogy soha ez életben már boldog nem lehetsz, mert a halott családot emléke mindig örömkeserűségbe rontja majd a boldogságod mézét!

A BROKÁTOS (elkeseredetten): Igen, mindig miattuk szenvedtem. Kegyetlenek voltak hozzám. Megtagadtak, mert a grófot szerettem. Elűztek! . . . És amikor már feledni akartam őket, amikor szerelemmel simultam ahhoz, akihez a vágy hajtott, akkor megint őket juttatták eszembe . . . Igen, mindig szememrehányták a fajtámat . . . Ezt a megvetett nemzetet . . . Oh, mért is vagyok közületek való. (Sír.) És miattatok dobjam el . . . Miattatok?! . . . (Keserűen, betegesen fölkacag.)

A DARÓCOS (szigorúan): Ne neved! (Hagragra lobban és nagyon hevesen mondja.) Igen! Éppen mert ilyen megvetettek, éppen mert így lealázzák őket . . . a fajtádat! Igen, a Te fajtádat! . . . éppen azért ne fogadd el az ő kergetőjüktől, az ő lealázójuktól, a Te lealázóidtól . . . ne fogadd el! . . . Dobd vissza . . . Dobd az arcába . . . a könyörtadó arcába . . . Dobd vissza a könyörület kegyét! . . .

A BROKÁTOS (közbesikolt): De én élni akarok!

A DARÓCOS (határozottan): Meg kell halnod!

A BROKÁTOS: Élet . . . Élet . . .

A DARÓCOS: Nem, halál! (Megragadja a másik kezét és magával akarja vonszolni.) Jer vélem vissza.

A BROKÁTOS (halálos sikolyt lök ki): Ne nyúlj hozzám . . . Nem! . . . Nem akarok! . . .

A DARÓCOS: Jönnöd kell!

A BROKÁTOS: Eressz el! . . . Eressz!

A DARÓCOS (vonszolja).

A BROKÁTOS (viaskodik vele): Átkozott!

A DARÓCOS: . . . Boldogtalan!

A BROKÁTOS (kiszakítja magát, fut a keret körül. Sikolt, liheg).

A DARÓCOS: Végre megvagy!

(Küzdés. A kerevetre dobják egymást. Fújnak, zihálnak. Kis sikolyok szakadnak le ajkaikról. Heves harcban ölelik egymást. Mindegyik fölül akar kerülni. Vaskapcsokként karolnak egymásba. Átfogják a lábakkal egymást. És a vaskapcsok szorítása egyre erősebb lesz; belevájnak egymás karjaiba, barázdásan simulnak egymásba, forgolódnak iszonyú gyors forgással. Már nem lehet őket elkülöníteni oly heves a harcuk és oly szoros a gyilkoló ölekezésük. És lassaként egészen egymásba simulnak, átfolynak egymásba.)

A nap még egyszer felragyog az ablakon át és a kereveten ott fekszik Pulcellina. Már nem rázza testét a zokogás. A szörnyű lelki harcban elfáradt és most alszik . . .

A nap lassankint eltűnik. A szoba besötétül. Pulcellina lehelete szabálytalanul sír át a homályon. Nyugtalan az álma. A lelke kínosan forog a kétségbeejtő kettősségben.

V.

(Az istenítélet. A Loire partja. Az a pont, melyet a lovász az esemény helyének megjelölt. Erdőszélről a folyóig lankásodik egy tisztás. A parttól pár lépésnyire áll a trónszék, melyen Chartres, Blois és Chateaudun ura, örökös grófja és a király személyét képviselő bírája ül. Fekete kántus fűdi, nyakáról vastag aranylánc csügg a melléig, előtte fekete posztóval terített asztalon lángélű kard fekszik. Az asztal két sarkán feketére edzett ezüst gyertyatartókban sárga viaszgyertyák fénye ad hivatalosan kísérteties jelleget a képnek. Theobald jobbján Izabella ül. Merev arcán alig tükröződik nyoma az izgalomnak. A baloldalon Odó, a káplán. Tömzsi fehér ujjai közt papirlapokat forgat.

Az asztal előtt két csoportozat áll. Baloldalt a tanuk, kiknek száma csodálatosan megszorodott. Jobboldalt a vádlott zsidók. Szomorú pergamenarcok, amelyekre kiült a halálfélelem. De van köztük egy-néhány olyan is, aki derűs nyugalommal nézi a kéklő eget, mintha nem is állna súlyos gyanu alatt egy ellen-séges indulatú úr vértörvényszéke előtt.

Háttérben farakások állnak: készülő máglyák. Fegyverben álló zsoldos pribékek nagy igyekezettel emelik azokat magasra.)

THEOBALD (feáll): Mielőtt megkezdjük az aktust, kérjük Istent, hogy a Szentlélek irgalma szálljon le reánk, mert az Ő segítségével — félek, — nem lesz igazságos az ítéletünk. Hívd el mihozzánk, pap, a Szentlelket.

ODÓ (litániásan rákezdi): Veni sancte Spiritus . . .

(Még recitál, amikor Pulcellina érkezik. Lihegve jön, suhogó zöld selyembrokát ruhában, amely gyöngökkel van kivarrrva, karján vastag karperec, ujjain gyűrűk. Füléből mint kék cseppek hullanak alá a függője ragyogó ékkövei, homlokát arany diadém övezi. De arca sápadt és szeme alá egy vonagló éjszaka kinjai véstek sötét karikát. Iszonyú kétségek gyötörték, a szíve hullámozott, az agya kopácsolt és nem talált kiutat a megsemmisítő labirintból. És reggel felöltözött, hogy eljöjjön az ítélkezésre. Hátha még az utolsó percben a gróf lábai elé vetheti magát, talán még segíthet a rokonain. Azért is öltözött fel ily gazdagon, mert azt hitte, ha szebb lesz, akkor jobban hathat Theobaldra. Sietve jött. De most hirtelen visszahökken. Meglátja Izabellát. Ijedten gondol rá, hogy ez előtt az asszony előtt nem tehet majd semmit. Csak erősitene gyanúját és bosszúvágyát. Egy ijedt megrezzenéssel árulja el gondolatát. Odaáll a zsidók csoportjába. Azok izgatottan kiáltoznak felé.)

A ZSIDÓK: { — Nézd a becstelent, még ide mer jönni . . .
— Persze, hogy kacaghasson szenvedéseinken!
— És hogy' kiöltözött! . . .

PULCELLINA APJA (előlép): Takarodj, cédal!

PULCELLINA (mintha főbe ütötték volna): Hát ti még a halál veszedelmében is haragot tartotok? . . . Hát én?! . . . Hát ti miattatok?! . . . Hát megérdemlitek?! . . . (Keserűen.) Most már kiszakadtam . . . (Átimbolyog a tanúk csoportjához.)

TANUK: { Menj innét!
 } Zsidó! . . .

PULCELLINA (zavarban van. Nem tudja, mit tegyen).

THEOBALD (most meglátja. Egy zsoldost int magához. Halkan mond neki valamit.)

ZSOLDOS (Pulcellinához megy. Haragos gyengédséggel megfogja karját és az asztal mellé vezeti. Aztán egy fatönköt gurít oda): Ide ülj!

PULCELLINA (leül. Szemeit hálásan emeli a grófra.)

(Az egész jelenet alatt csend.)

IZABELLA (gyűlölettel robban ki): Theobald. Mért ülteted ez asztalhoz azt a zsidó caf-rát? A vádlottak közt van ennek a helye és nem vélem egy asztalnál.

PULCELLINA (fölkel. Arca tüzel a szégyentől): Elmegyek.

THEOBALD (rászól): Itt maradsz. (Feleségéhez): Isabeau, ne merd megsérteni azt, akit én meghívok asztalomhoz. Ez a nő itt marad.

PULCELLINA: Ó, uram! (Nagyon rosszul érzi magát. De nem mer helyéről távozni és onnan szenvedni végig a további tárgyalást.)

THEOBALD (ünnepélyesen): Hallottam a tanukat és hallottam a vádat. Súlyos a vád és a vádlók jámbor, igazmondó emberek. Már ítélnének. De, mert csalódhat a legigazabb is, meg-

hallgatlak, zsidók, titeket is. Van-e védelmetek? . . . (Hirtelen.) Álljon elő az, aki a gyermek hulláját a vízbe dobta.

ZSIDÓK (hallgatnak, senki sem mozdul).

THEOBALD (a lovászhoz): Godofréd, meg tudnád-e mutatni?

GODOFRÉD (zavarodottan hajtja le fejét. Aztán dacosan felemeli): Már honnan tudám, amikor mind egyforma. Akár az ördögök.

THEOBALD (a lovász felelete teljesen megnyugtatta. A zsidókhoz): Akkor ki véd meg benneteket?

AGGASTYÁN (a zsidók csoportjából előáll): Hadd szóljak én.

THEOBALD: Beszélj!

AGGASTYÁN: Régi vád ez, uram! Már a ti őseiteket, az első keresztényeket is avval gyanúsították, hogy gyermekvért áldoznának. Kegyetlen vád, gonosz vád, aljas vád. Halld csak meg, Theobaldus, Blois ura, a te régi patriárkáid tanúságait. Ímígyen szólt a mártír Justinus, a ti első bölcsetek (egy papirlapról olvasni kezd): „E szörnyű vád igaztalan. Istent hívjuk tanúságra e förtelem ellen . . .” (Fölnéz a papirlapról.) S hallgasd meg, mit mond Caesaraea bölcs püspöke, Eusebius . . .

ODÓ (félbeszakítja): Ne hallgass rá, Theobald, mert pokoli beszéde megveszi szivedet és elfordítja az igazságtól. Vajjon I. Ince pápa bulája, vajjon a második tridentumi zsinat és az

első ökumeni koncilium ediktumai, vajjon Bazilius byzanci püspök levele nem mondják-e határozottan, hogy a zsidók a Pászká-ünnepükön kis gyermek vérével dagasztják kenyerüket. Vigyázz, Theobald, ne higgy neki. Ne vond magadra Isten haragját. Mert, akik a hitetleneknek kedveznek, azok a pokol legmélyén szenvednek, gyötrődnek, ahol a tűz egész a lelkükig feléget mindent.

THEOBALD: Mondd, Sámuel zsidó, le meréd-e tenni népedért az esküt?

AGGASTYÁN (elhatározottan): Megesküszöm. (A zsidók közt mozgolódás. Egyikük egy nagy pergamen törvénytekercset visz hozzá.)

AGGASTYÁN (átveszi, megcsókolja, gyengéden a karjára fekteti és szinte roskadozva a nehéz tekercs súlya alatt, megkezdi az esküt...)

PULCELLINA (rettegően hallgatja végig az önátkozó esküt és a szíve megint fájni kezd. Szólni akar, de szeme rátéved Izabella arcára, amelyen valami iszonyú vérfagylaló mosoly ül. Rémítő kontraszt a szelid kék szemekhez, a sáfrányhajhoz és a madonnás pálmatermethez. És Pulcellina hypnotizáltan hallgat, görcsös összezecsuklással. Csak egy elkínzott sóhaj beszél a lelki izgalmairól.)

THEOBALD (iszonyodva): Borzalmas az esküd, Sámuel zsidó!

ODÓ (kiélezve): Azok is megesküdtek! (A tanukra mutat.)

THEOBALD: Nehéz ez ügy. Csak Isten döntheti el. Mert a tanúk esküjével szemben áll a vádlottak esküje. És Odó beszédével szemben Sámuel zsidó védőszava. Ezért az Isten ítéljen köztetek. A tanúk nevében Godofréd fogja a kis próbát megállani. (Godofréd hetykén mosolyog.) A vádlottak pedig, minthogy mind gyanus, valamennyien a nagy istenítéletben vesznek részt.

ZSIDÓK (mikor meghallják a „nagy istenítélet” szót, összerezzennek).

IZABELLA (arcára diadalmas mosoly szalad).

KASPAR (gúnyosan kiált a vádlottakra): Csak bátran, rongyosak. Ne féljetek. Ennyi kutyát még úgyse fojtottam vízbe.

ZSIDÓK (siránkoznak, jajgatnak, kezeiket tördelik).

PULCELLINA (fel akar állni. De Izabella a győzelem tudatában gőgösen tekint rajta végig és Pulcellinát e tekintet egészen lebűvöli. Lázálomban néz a testvéreire.)

(Megkezdődik az istenítélet. A lovászt egy kifűrt csónakon a vízbe taszítják. Bámész tekintetek szaladnak utána. Odó és Kaspar kissé ijedten lesik. Izabella fehér arcát most egy kis félsz izgalma szinezi meg. A zsidók az égre néznek várón, reménykedően. A lovász meg vígan evez a víz közepéig. Ott a csónak telni kezd. Máris sietve evez a part felé a lovász vissza. A víz egyre szivárog. De az evezőlökések is egyre nagyobbak lesznek. Felfokozott izgalommal merednek a partról a

csónak felé. A lovasz arcáról csepeg az izzadtság. Erőlködik, a karján pattanásig feszülnek az izmok. És már súlyedni kezd a csónak, amikor egy utolsó lapátrántással a parthoz lökődik. Diadalordítás fogadja.)

TANUK: { Igaza volt.
Megállotta a próbát.
Éljen! . . .

(Mindenki elhiszi, hogy igazat vallott.)

LOVÁSZ (csöndesen mosolyog a bajusza alatt).

THEOBALD: A lovasz sikeres próbáját kövesse most a nagy istenitélet. Zsidók, mind itt vagytok? . . . (Nem vár feleletet. Egy papírlapról olvasni kezd.) Sámuel, József fia!

AGGASTYÁN: Én vagyok az.

THEOBALD (végigolvassa a zsidók neveit. Mind ott van.)

IZABELLA (rámutat Pulcellinára): És ezt a rimát itten, nem akarod az istenitéletben részeltetni?

PULCELLINA (megszégyenülten és ájultozón roskad magába).

THEOBALD: Nem. Minek? Hiszen ez már nem zsidó.

IZABELLA: De az volt. Ezt is a vízbe kell dobni, mert közönséges zsidószajha. És ne véd. Ennek a fajtának még a magvát is ki kell irtani.

THEOBALD (mint akinek hirtelen világosság gyúl az agyában): Most megértem! . . . most

belátom . . . Pulcellina itt az igazi vádlott. Nagy a bűne . . . Oh! utálok magam! . . . ennyi embert!! . . . (Izabellára néz.) Undorító! . . . (Rövid szünet, aztán fölemelt fővel, határozottan.) Pulcellinát senki se merje bántani. Ő ártatlan. És jaj annak, aki kezét mer ellene emelni!

IZABELLA (élesen): Mért véded annyira ezt a Pülszellent? (Igy mondja a nevét, mert így jobban lehet a megvetés hangjára hajlítani.)

THEOBALD: Nincsen közöd hozzá. Védem, mert ártatlan. Pulcellina, ne félj. Nincs joga senkinek, hogy téged bántson, vagy vádoljon. Te nem laksz már a zsidókkal, nem is használhatad azt a vért, amit a kis gyerek testéből vettek.

PULCELLINA (álmodozón néz rá): Oh! nemmes vagy . . . (Magánkívül, gyönyörben, alázattal.) Mért védelmezel meg? . . . (Boldog fény világol arcán.)

IZABELLA (sápadtan és reményefosztottan, bánatosan kívül tekintetével a tanácsadójára, Kasparra).

KASPAR (lemondón rázza a fejét, jelezve, hogy hiába volt minden és nem volt érdemes).

(Megkezdődik a nagy próbatétel. Éles sikoltások töltik meg a levegőt. Aki nem pusztul a vízbe, azt máglyához kötik. És kigyúlnak a máglyák . . .)

PULCELLINA (nem törődik semmivel. Bol-dogan adja át magát az álmodozásnak. Nem hallja azt sem, hogy a gróf ráparancsol a papra.)

THEOBALD: Te pedig, Odó, imádkozz e szerencsétlenek lelkiüdvéért.

ODÓ: Hitetlenekért nem szabad!

THEOBALD: Akarom! Parancsolom!

ODÓ (unottan recitál): Suscipe, domine, servos tuos in locum sperandae sibi salvationis a misericordia tua. Libera, domine, animas eorum . . .

PULCELLINA (nem hallja mindezt. Hiszen a jövőjének csodaszép horizontja ismét elébe tárul. A gróf nemessége, a gróf igaz szerelme, amellyel őt megvédelmezte, megóvta, a jövőjének csodás képét rögzítette lelkébe. Kék tengeren úszó bárka . . . ezt a képet látja víziós szemekkel. A boldogság kék tengerén, zafir habok fölött, a szerelem tengerén fog úszni az ő életének bárkája. Hiszen Theobald szereti őt. Csodaszép horizont nyílt meg előtte és mind közelebb, mind közelebb lebeg, siet, már itt is van . . .

Éles sikoltás veri fel álmodozásából. Meglátja a rémjelenetet. Fejéhez kap. Egyszerre szívébe szúr az előbb hallott hang. Mily ismerős? Odanéz. Az anyját látja. Két marcona pribék vonszolja a csónak felé. Védekezik, jajgat. Azok durván, nevetve hurcolják. A teste széles sávot húz a fővényen. Pulcellina szívét összefacsarja valami mély keserűség. Fuldoklón, töredeztve szakad ki belőle a lélekrendítő, szinte ri-

kácsoló sikoly): Anyám! . . . Az anyám . . . az anyámat ne bántsátok. Gazemberek!

ODÓ (durván): Dobjátok csak be . . .

PULCELLINA: Theobald! Segíts!!!

THEOBALD (tehetetlenül hajtja le a fejét).

PRIBÉKEK (bedobják az öregasszonyt a vízbe).

PULCELLINA (följajgat): Gazemberek! . . . Gyülöllek, Theobald! . . . Gonosztevők! (A haját tépi. Az kibomlik és a bokájáig zuhan. Tévetegen megy a grófhhoz. Szembeköpi. Aztán odamegy a pribékekhez.) Dobjatok engem is oda! Rajta!

PRIBÉKEK (nem mozdulnak).

PULCELLINA (örjöngve kiáltja): Miért nem dobtok? Gyávák! Aljasok! Gyilkosok! . . . No, dobjatok!

PRIBÉKEK (feléje mozdulnak).

PULCELLINA (nem várja meg őket. Belép a vízbe. Siet befelé. Aztán mégegyszer visszafordul): Átkom rád Theobald! (Még egyet lép és elsülyed.)

THEOBALD (lecsüggeszti a fejét).

IZABELLA (arcára a diadal vérszine ül, lenézőn pillant gyöngye férjére. Aztán megszólal): Elvégeztetett. Mehetünk!

(A máglyák tüze haragosan füstölög az ég felé. A tér lassanként kiürül. A máglyákat bámuló tömeg csöndesen eloszlik. Már csak a zsoldosok foglalatосkodnak a máglyák körül. A nap halkkal hanyatlík a horizont

alá és utolsó sugarai beleolvadnak a máglya tüzébe. A levegő élessé válik és a szomorú alkonyat melankóliája ránehezedik a tájra. A nap eltűnik a szemhatáron. Már csak a máglyák fénye vet piros sávokat a parti fővényre. A híg levegő megdidergetti az őrtálló zsoldosokat. Esthajnal. Kigyúlnak a csillagok, míg a máglyákról lobogó lángok pislákolni kezdenek. A zsoldosok fázósan kelnek fel őrhelyeikről. Sorba állnak. Súlyos alabárdjaikról szeliden verődik vissza a máglyák csöndesedő fénye. Azután távozó lépéseik ropogása hallatszik. Egyre halkulón. Most csend. És a máglyák tüze is zsarátnokká szunnyad a hűvös éjszakában. A hold feltűnik. Fények villóznak a levegőben.)

VI.

És mikor a máglyák a földig égtek, Pulcellina kifeszült brokátruhájában, ékszereivel úgy lebegett a vízrehajló szomorúfűz-sátor alatt, mint egy ébenhajú, sápadt, zsidó Ophelia. A két karja imádságosan emelkedett ki az átlátszó habok szelid sodra fölött, mint két gyengéd, fehér, reszkető, kísérteties lilium.

Izsák.

Mainz. A rabbi háza. A gettó egy sikátorában. Nyomott ónémet homlokzata szenvedésekről tanuskodik. Sárfoatok tapadnak rozszant oldalához, a vakolat sok helyen leomlott, mintha kövek zápora mállasztotta volna le. Kis boltos kapuján ha belépsz, jobb kezeddal megérinted a hatalmas fából metszett mezuzzát, amelyen Soddáj neve tündököl, hogy jelezze, e ház lakói Istenbe vetik csak bizalmukat s az Ő őrgondja szirt, amelyre bátran épít hívő lelkük.

Alacsony ajtón belépsz a szobába, amelyben durván ácsolt nehéz tölgyfaasztal, egyszerű, de vaskos székek és egy könyvtekercsekkel födött polc képezik a bútorzatot. Az asztalon kéziratós talmud-folió.

Beköszöntesz békeszóval és a rabbit kérdezed.

És felel Izsák, a rabbi fia:

— Most nincsen honn atyám. A tudásnak csarnokában tanítja a hitre szomjazókat. Ott keresd.

S elköszönsz, míg hajtott földből szemed kíváncsian szerteréved a szobában és ott látsz egy halványarcú, ébenhajú zsidó szűzet. Támár az,

a spanyolhonból bevándorolt pénzváltónak, a dúsgazdag Kalonymusnak leánya, Izsák szende menyasszonya.

Békeszóval elköszönsz és utadra méggy tovább.

Még hallod utánadzengni:

— Béke véled, jó idegen.

És aztán csendes beszélgetés muzsikája zümmög tovább a szobában.

Elmondjam, hogy miről szólnak egymással a jegyesek?

Talán szerelemről, szívek játékaról, szemek gyönyöréről, édes sóvárgásról, ölelő karoknak puha bársonyáról, pirosuló ajkaknak csókos festéséről, forró keblek heves megdobbanásáról?

Vagy talán beszélnek édes otthonról, hol uralg a béke, meleg a boldogság, turbékol a galamb, fészkel a fecskepár, hol szívek zenéje szeretetről dalol, hol összhangos lelkeknek édes a békéje, szent a pihenése?

Vagy talán a sárga folt alatt nem emberszív dobog és a zsidó gúnya nem élő embert takar?

Oh! nekik is vannak álmaik, ők is vágnak boldogságra, ők is epedeznek, ők is sóvárognak s tiszta szent érzéssel egymásért az Urhoz esdőn imádkoznak. De az ajak nem szól. Ami szent, az titkos, s csak a vér zenéje s a szív lüktetése árulja el.

Talán Támár szólna. Sokszor megmoccan az

ajka és remegőn rebegne. De olyankor vér fut az arcába és piruló szemérem a zsidó hajadont mindig visszatartja. És Izsák beszélt folyvást.

Különös ifjú. Már gyermekkorától tanulás tornája görnyesztette vállát. Ijedt, nagy szemei öreg kéziratok kígyózó ligaturáin révedeztek egyre. Estefelé, amikor elfáradt, ábrándozva nézte a csillagos eget és különös vágyak ébredtek benne. Eljutni a végtelen tér örökkévalóságába, egybeolvadni a mindenséggel, ölelni a mindenhatóság karjait, önmagától elválni és a világegyetem összhangjába beleveszni, átlényegülni a határtalanba — szeszélyes vágyként kelt az óhaj lelke mélyén.

És a csillagokba nézett. Számlálgatta őket; ismerte mindet, a bakot, a göncölt, az ég összes fénymadarait, a fátyolos tejutat és a kóválygó bolygókat. És jövendőlni szeretett a csillagokból. Furcsa jóslatokat mondott. Zavaros, fuldokló hangok bugyborékoktak föl kebléből és tompán hangzott szava, mint távoli patak halk zúgása, mint messze erdő csöndes neszelése.

És szólott most is misztikus tompasággal szíve jegyeséhez.

— Oh, Támár, rossz napok jönnek. Elnéztem este a csillagokat, hogy lássam amint az éjszaka palástján gyémántként felcsillannak. De a gyémánt ragyogása megszűnt. Véres e k a csillagok és tűznek fénye csillámlik bennük vissza. Tudod-e, mit jelent ez? Hogy a messiás jön.

A világ egyre gonoszabbá válik. Rablók tanyája az ország, leskelődők búvóhelye a berek, mindenütt vérontás és tűznek iszonyú hamvasztása vagyon, azért, hogy már jöhessen a messiás. Mert csak akkor jön el, ha minden ember egyforma lesz, vagy csupa jó vagy csupa gonosz. Erről tanuskodik a Talmud, a Midrás és a fény-sugárzó Hagyomány. Most pedig közelg a világ ahhoz, hogy ne legyen benne igaz ember. A gonoszság uralma kezdődik a földön. És majd, ha eljön az idő, hogy csak gonoszság és erőszak lakozik szerte, hol emberek élnek, akkor eljő a messiás, megváltja a világot, minket pedig visszavisz atyáink földjére. Akkor békesség lesz és visszaáll az igazság uralma a földön.

Igy beszélt Izsák. Szemében sóvár fény tüzelt, míg tekintete Támáron túl a végtelenbe révült. És felelt neki lágyan a menyasszony, fejet rázva, szelid határozottsággal:

— Nincs igazad, Izsák. Mert úgy érzem, mi soha gonoszokká nem fogunk válni. Inkább kínhalált szenvedünk, mintsem, hogy Istennek ösvényéről letérve, a gonoszság útjaira lépjünk.

— A k k o r m e g f o g u n k h a l n i, — felelte Izsák, — mert már fönt, az égi tanácsban, elhatározott, hogy a messiás a közel napokban eljövend. A csillagok tanuskodnak róla. Mi pedig meghalunk nemsokára, hogy ne legyünk akadályozói a messiás jövetelének.

Ráchel, a pap leánya, ki e szavak közben

csöndesen belépett a szobába, csengő hangon fölnevetve, szólott rá bátyjára:

— Ne beszélj balgaságokat, bolond fiúl

— De csak folytasd, — bízta Támár és fekete szemét mélyen sülyeszté a fiú szemébe.

A szívük egyszerre ütött és egyformán dobant és egyet gondoltak: mily jó lesz, ha majd jó a messiás, föltámadni valahol egy kis faluban a szent ország mélyén, ahol együtt élnek majd és szeretik egymást boldogságban és béke-ségben szeretik az egész világot.

Egymásra néztek és jóleső meleg öntötte el szívüket. Arcuk pirba öltözött és körülöttük a sötét szoba napfény gyanánt tündökölt.

*

Kint pedig, az utcákon már látni lehetett a gonoszokat, a messiás előfutárjait. Jöttek egyenkint, jöttek csoportosan, egyre többen. A rögs úton egy kövér liba himbálódzott végig. Előtte magából kikelt, rikácsoló, vén paraszt-asszony ment.

S amerre elhaladt, a zsidók holthalaványan futottak el útjából boltos pincék üreg-rejtekébe.

Akkortájt volt ez, amikor a lelkesedés láza keresztes hadak tömegét vitte a Szentföldre, hogy megváltójuk sírját a pogány szélcsukoktól visszaostromolják.

És egy félőrült asszony cammogott egy hí-zott liba előtt a Mainz körül sorakozó falvakon

át és szétzilált haját a szél medúzafürtökké kor-
bácsolta, míg meredt szemmel az útra bámulva,
rikácsolta:

— Nézzétek a szent állatot, megszállta a
lélek, nézzétek e csodás jószágot; ez elvezet titeket
oda, ahova az Ur akarata rendel. Ne a Szent-
földre menjete, vitézek. Rohadt zsidók fajzata
felfeszíté a Megváltót, órájuk menjete. Itt van
közel az Antikrisztus, előbb őt irsátok. Im ez a
liba szómra hallgat, csodajószág, érti szómat s
hívásomra jó utánam. A szent állat után jertek.
Isten lakik benne és az Ur vezet általa titeket!

És akadtak, akik mentek utána. S az értel-
metlen jószág véletlenül megállt egy zsidó ház-
nak kerítése előtt és füvet ráncigált elő a ker-
tésből.

— Szent jel, — sivította a boszorka. — Isten
akarata, hogy a zsidókat pusztítsuk. Miként a liba
a füvet eszi a zsidók kertjéből, akként együk,
emésszük meg, pusztítsuk, öljük, irsuk, rontsuk
meg a zsidó népséget és minden fajzatát.

És ment a gyülevész tömeg. S amerre el-
haladt, hátrahagyott üszkök, holttestek, özönlő
piros embervér jelezte útját. Amerre elvonult,
mindenütt sírás és gyász jajsza szállt az Urhoz,
aggastyánok hófehér fürteit vér mocskolta meg,
fiatal zsidó lányok meggyalázott ártatlansága a
kétségbeesés örvényében fuldokolta panaszát,
falhoz csapott gyermekek és legyilkolt ifjak hul-
lája megdermedett a fagyos éjszakában.

És menekültek a falvak zsidói a védett város, Mainz felé. És hoztak rémhíreket. Speier, Worms elpusztult, a virágzó községek csupa omladék, Rasi templomából az utca sarába dobálták a szent Klenódiumokat, a tórákat tűzbe taposták, a szent könyveket széttépdesték és az ártatlan zsidó lakosságot kiirtották. Ám sokan voltak gyávák és kishitűek, akik elhagyták Jesúrun gyülekezetét és átpártoltak a gyűlölőhöz.

Azt hinnétek, Izsáknak fájtak a hírek? Nem! Rajongó lelke bizonyosságot látott a magahirdette és vallotta igaza mellett. Hisz egyre több a bűn és egyre nagyobb a gonoszság — a messiás jött már bontakozik az éjből.

A messiásvárók konoksága élt a lelke mélyén.

Ma is láthattok sápadtarcú zsidó ifjakat, kiknek szeme alá álmatlan álmok árnyékolnak sötét barázdát, a messiásváróit, kik konokul hisznek a hittelen hitben és vasnál szilárdabban remélnek a reménytelen reménységben. Ők minden korok megcsaltjai, ők dacosai el nem jövő várakozásoknak, keményfejű, nyakas rajongói délibábos álmodozásoknak. És ők sokszor örvendői a zsidó fájdalomnak, mert abban is, mindig, reményüknek találhatnak, keresvén-kutatván találhatnak újraélesztő, lánggragerjesztő, fényrelobbanó tápot.

Igy örvendett Izsák is a zsidó szenvedésben, a zsidó fájdalomnak. A szörnyű hírek hallatára

nem sopánkodott és nem jajveszékelt, de örömkialtással fordult atyjához, a bölcs rabbi Eleázárhoz:

— Lám, igaz volt, amit már oly rég hirdetek, s amit ti hittelenül hallgattok. A világ egyre gonoszabb lesz. Hiszen még Izraelt is megfertőzte a gonoszság és a hitüket elhagyók száma egyre nő. Közeleg, közeleg már a messiás. Már látom jöttét, szemeim látják a csodát. Nem álom, nem ábránd, de élő igazság. Illés próféta vezeti, fehér szamáron ül, nyerge drágakövekkel van kirakva. Csak úgy tündököl a gyémánt, a beryll, a topáz és sugárzik a smaragd. De arcának csillogása mellett elhalványodik az ékkövek fénye, mert jóságot és békét sugároz az ábrázata. Jön a messiás. Fölélednek a holtak, a jámborak és jók, az igazak és szentek és megint közöttünk fog lakozni Istennek dicsőséges Sechinnája, mely őseink bűne miatt felszállt a hetedik égboltozat fölé és a dicsőség sugarai bearanyozzák Ciónt és Jeruzsálemet.

Betegesen föl kacagott és folytatta:

— Nem különös-e, hogy éppen most, amikor a kereszt harcosai mennek megváltójuk sirjáért harcolni, éppen most jön el az igazi messiás, az emberiség megváltója?

Eleázár, a rabbi nem hallgatott reá. Sietett. Összehívta a város zsidóságát és elmondotta nekik a mezítelen valóságot. Kétségbeesett csönd felelt szavaira. Néhányan komoran nézték a föl-

det, mások behúzták sovány fejüket szögletes vállcsontjaik közé, míg a legtöbben sápadtan, de elszánt tekintettel néztek a rabbira, mintha oda volna írva jövődjük az ő barázdás homlokára.

És halvány reménypir futott át arcukon, mikor Eleázár, Náthánnak fia, a mainzi község rabbija így szólt:

— Menjünk a hegemon-hoz, kegyes urunkhoz, a püspökhöz, ajánljuk föl vagyonunkat, ő bizonytal megment minket.

És elindult a zsidók küldöttsége a nagy érsekhöz, a római birodalom választófejedelméhez, a kenetesszavú, szelid tekintetű, jóságos beszédű Ruthardushoz.

*

Dús lakomájánál ült Ruthard, az érsek. Fivére, Gutbrecht, a rajnai gróf és signor Geronimo, Innocentnek, sorban a negyediknek, a római pápának követe voltak vendégei.

Kincses teríték, fejedelmi étkek, csöndes szolgák, vidám kedv — ime a püspök lakomája. Nehéz ezüstgyertyatartók hintettek nyájas fényt a szobába.

És szól a nuncius:

— Nem mondaná meg eminenciád, honnan hozatja e fejedelmi bort? Szine, mint az arany, ömlik, mint az olaj, ize édes és tüzes, zamata fenséges, illata csodás.

És felel a bátyja helyett Gutbrecht:

— Tudod, kérlek, ez magyar bor. Arannyal

fizet érte az érsek. S a szállítója az a horgasorrú Máchir zsidó, aki szorgalmasan utazgat és hozza magával minden vidék kincseit, Olaszhonból gyümölcsöt, drága kelméket a törököktől és a jó bort a magyarok földjéről.

— Hát valóban igaz, hogy eminenciád kedveli a zsidókat? — kérdi sanda tekintettel Geronimo.

Nevetve válaszol:

— Azt nem mondhatnám. De hasznavehető emberek és nincsen velük semmi bajom. Rendszeresen fizetik a tizedet, a kamara-szolgai adót és szorgalmas munkájukkal csak javára szolgálnak az országnak.

— Pedig hát, — folytatja Geronimo, — őszentsége a pápa éppen azért küldött ma eminenciádhoz, mert olyan híreket hallott felőled, hogy nagyon kedvelnéd őket és túl jóságos volna irányukban. Az estebéd végén szándékoltam elmondani, de ha már szóba jött, hát megmondom: azt üzeni eminenciádnak a pápa, keményebben kell, hogy megfogja e bolyongó népet, ha irtván nem is irtja ki őket, de súlyos kézzel éreztesse velük, hogy ők feszíték fel a Megváltó Istent.

Ruthard bólintott. Aztán elkomolyodva szólt a nunciushoz:

— Meglesz. Ugy, amint azt őszentsége óhajtja.

A lakoma véget ért. Ügyes szolgák serényen bontottak asztalt.

A püspök a fogadószobájába ment. Kiséretében fivére és a nuncius. Komor, nehéz bútorzat volt a szobában és fekete kandeláberekből fáklyaszerű gyertyák lobogtak. Az ajtónálló jelenté:

— Megjelentem eminenciádnak, hogy Mainz város zsidó lakossága küldöttséggel vagyon itt.

— Bocsásd be őket.

Jöttek a zsidók. Fehér halottas öltözetben, melyet csak a félelmetes bűnbánati ünnepeken vesznek fel az élő jámborok. Eleázár a rabbi vezette őket. Ott volt a dúsgazdag Kalonymus, eljött Simon, a poéta, ki templomos énekeket szerzett, olyanokat, hogy minden soruk egy különvaló bibliai idézet volt és mégis az egész egységes értelmet adott. Velük volt Sáje, az ékszerész, aki templomi kegyszereket vásárolt kóbor lovagoktól, hogy aranyat és ezüstöt olvasszon belőlük, ott volt Jákár, a fűszerszámokkal kereskedő, világjárt férfiú és ott volt gyermeke, Jákob, a tudós, kinek éles elméje nem hagyott megmagyarázatlan egy sort sem a szent „hat rendből“.

Néma főhajtással köszöntek.

— Mi az óhaj? — kérdi röviden az érsek.

És felel alázattal a rabbi:

— Uram, bizonynyal hallottad a rémletes híreket. Alázattal, esengve kérünk, segíts rajtunk.

— Igen, hallottam, hogy túlbuzgó férfiak bántalmaztak egyeseket közületek. De nem méltó ügy ez, hogy foglalkozzam véle.

— Uram! falvak lakosságát lemészárolták, templomokat megszentsegtelenítettek . . .

— Vajjon nem megérdemlitek-e? Hiszen csak nemrég panasztok nekem, hogy ti egy szentnek koporsóját elraboltátok.

— Oh, uram, hamis vádakkal sokszor rágalmaztak minket. A koporsó, amit elvittünk a folyópartról, rabbi Amrámnak, a kölni iskola-főnöknek tetemét takarta. Négy szál fehér deszka volt az egész és benne fehér halottas köpenyben ott feküdt a jámbor életű talmudtudós. Mindig hazavágyódott régi városába, szülőhelyére, Mainzba és halálos ágyán arra kérte tanítványait, hogy elhunytja után vigyék haza őt és temessék el oda, ahol atyja és anyja nyugszik, a mainzi zsidó temetőbe. Éjnek idején csónakra tették őt hű tanítványai és feleveztek véle a mainzi partig. Ott szárazra helyezték koporsóját és csöndben eltávoztak, hogy tudtul adják nekünk, kit hoztak ide. Ám a nép meglátta a koporsót a part mentén, csodát sejtett és azt hitte, egy szentnek holtteste van benne és a szent valahonnan a tenger felől úszott felfelé a Rajnán, hogy az érseki városban megtelepedjen. És el akarták vinni a koporsót. Ám Isten csodát tett, a rabbi teste oly nehéz lett, hogy a koporsót nem bírta megmozdítani senki, kény-

telenek voltak otthagyni azon a helyen, ahol feküdt. Éjszakának idején aztán elvittük és eltemettük a nagy tudóst. Ez csak nem bűn. Ezért nem kell sújtani minket.

— Ne védekezz, rabbi. Elég bűn nehezedik fajtád terhére. És én leveszem oltalmazó kezemet rólatok.

— Uram, segíts! Könyörülj rajtunk. Már Mainzot fenyegetik a vérengző gyilkosok . . .

Az érsek fejét rázta. De az ötvös és pénzváltó előléptek és felajánlották egész vagyonusukat a püspöki kincstárnak, ha az érsek megoltalmazza őket.

Az érsek halkán tanácskozott fivérével és a követtel és azután így szólt a küldöttséghez:

— Jól van. Jőjjetek holnap váramba mindannyian és amennyire lehet, megvédelek.

Hálálkodó jelenet. Fölsíró örömkönnny, megkönnyebbülés sóhaja, Istenre nézés és szilaj életöröm. S az érsek kegyesen int; a küldöttség boldog örömben hálálkodva távozik. Viszik a hírt az asszonyaiknak. Ám előbb az éj sötétjében a templomba sietnek, hogy hálát adjanak az Urnak, mert nagy az ő kegyelme és örökkévaló a segedelme.

*

Támár, a spanyol pénzváltó lánya nyugtalanul aludt. Remegett. Rossz sejtelmek voltak. Amíg a gonoszság ideje messze volt, addig

mindig várta, sóváran, epedve várta eljöveteletét, hogy a Messiás is eljöhessen végre. De most, hogy itt volt az idő, most, amikor úgy hitte, hogy holnap már csak gonosz ember létszen Mainz városában, hiszen holnap itt lesz már a gyűlölködők gyűlevész, orgyilkos serege, a jókat pusztítani, most remegni kezdett és félni. Hátha mégse jön el a Messiás. Elég nagy a világ, akadhat egy jó ember még benne. Ha nem Mainzban, akkor Kölnben. Vagy Toledoban, ahonnan idejöttek. És akkor hiába omlott a vére, akkor a boldogságból sohase veheti ki részét. Ha őt megölik és megölik vőlegényét, akkor nem ismerte meg a család boldogságát, ami a legnagyobb boldogság a földön. És keserves fájdalom ülte meg szívét és sírni szeretett volna, zokogni hangosan, hogy az égbe hasson imája és Isten megváltoztassa a szörnyű ítéletet. Aztán eszébe jutott: menekülni, menekülni. De nem egyedül. Izsákkal, a vőlegényével együtt. Valahová messze, ahol elrejtőzhetnek és boldog nyugalomban élhetik le napjaikat. De mikor? Most rögtön. És már magára kapta ruháit, hogy siessen a jegyeséért. Aztán elindult csendesen, hogy anyját föl ne ébressze. A küszöbön megállt. Valami azt súgta a belsejében: ne tedd, nem szabad becsületben nőtt leánynak éjszaka utcákon suhanni végig. De ő legyűrte ezt az érzést. Okoskodott. Azt mondta: „Az énekek énekének szépséges Szulamitja is éjjel kereste

pásztorát, az örök a kapunál durván bántalmazták, a város szemérmetlenjei kigúnyolták és ő csak ment a szerelmeséért. Mért ne tehetném meg én is, hisz csak meg akarom menteni őt.“ És ment és végigsuhant homályos sikátorokon a fal mellé simulva.

Egyszerre nekiütődött valakinek a sötétben. Felsikoltott.

— Ki az? — hallotta.

Remegve felelte:

— Támár vagyok, Kalonymus leánya.

— Támár?! — hallotta a meglepetten felhördülő kiáltást. — Mit keresel te itt a sötétben. Te vagy az én jegyesem? Oh, az nem lehet, az én menyasszonyom nem jár egyedül sötétlő éjszakákon, mint a becstelenek.

A leány felsikoltott:

— Izsák! . . . — Aztán eszébe kapott és érezte, hogy most meg kell magyaráznia mindent. És hevesen fuldokolta el a félelmét, a gyötrő aggodalmát, kínos remegését és sírva könyörgött Izsáknak, hogy siessen, jőjjön, meneküljön.

Ám Izsák a fejét rázta.

— Nem lehet, holnap lesz a nap, melyen eldől, hogy jön-e a Messiás, vagy sem. És én nem akarok élve maradni, mert csak gonosz ember marad élve a Messiás jöveteléig. És gonosz nem akarok lenni.

— De Izsák! — szakadt ki a lányból a kínzó

aggodalom szava, — hátha mégis marad még jó ember a világon?!

— Az nem lehet, Támár. Az egész világ gonosz lesz. Hiszen már téged is megkapott a gonoszság keze, már téged is megszállt a bűnnek szelleme. Nem tudod, hogy gonoszság, amit te most tettél, elhagytad éjjel a szülőid házát és a szerelmesedet mentél keresni az éjszakában?!

A lányból kínzott sikoly tört elő és aztán elkezdett futni, futni, vissza, amerről jött. A fiú utána. Utólérte, megfogta karját és vezette csendesen, szótlánul hazáig.

Mikor a lány a ház kapuján besurrant, Izsák megfordult és elindult a templom irányába, ahova az éjszaka sötétjében indult, mikor még nem találkozott Támárral, mert világosságot látott benne és tudta, hogy a püspöknél járt küldöttség imádkozik ottan.

Belépett a kis templomba, már vagy tizen lehettek ott olyanok, akik nem vettek részt a küldöttségben, de a kín, a nyugtalanság idehajszolta őket. A fiú csodálkozva állott meg, mert nem sírtak, nem fuldokoltak, nem verték a mellüket, hanem hálazsoltárt recitáltak Isten dicsőségére. Azt hitte, képzelődik, de aztán diadalmasan gondolta: „Már ők sem félnek, de várják a Messiást.”

És mikor reggel lett, kihirdették a gettó utcáiban: mindenki szedje össze vagyonkáját és siessen a püspökhöz a palotába, ott védelem-

ben részesülnek. Izsák megdöbbsent, reszketett. Hát ezért volt a hálaima, gondolta, aztán vesztett reményeit siratva, elkezdett zokogni, zokogni és bűnbánóan verte a mellét. És ugyanekkor a gettó egy másik kicsiny házában egy leány sírt örömkönnyeket és szemében felcsillant az élet.

*

A vár erős volt. Kivülről is nehéz bejutni, de bévülről is nehéz kijutni. A zsidók vagyonát a kincstárba vitték.

A zsidók pedig nagy, üres teremben voltak és hálaimát morzsolgattak. És Izsák egy sarokban ült egyedül és a fájó szívét csillapítgatta. Hát mégsem jön a Messiás, hát mégis végig kell szenvedni egy terhes életet, idegenben, távol a szent hazától, ahol valamikor Áron ivadéka tiszta tulkok vérét hintették széjjel az oltáron és Dávid lantja pengett az éjszaki szélben, mint egy aeolhárfa. És Támár vigasztalta. Lefestette előtte az életet, milyen boldog lesz, beszélt a jövőről, a gyermekeikről, akik már megélik a Messiás jövetelét. Hiába. Izsák bús maradt. És lassankint Támár is csöndesebb lett, arcára fájdalom ült ki, aztán ő is hallgatagon ült a vőlegénye mellett, a püspöki palota hideg márványpádimentomán.

Az érsek bejött. Arca nyájasan mosolygott, de ünnepies kifejezés ült rajta mégis. És szólt:

— Zsidók, szeretettel fogadtalak palotámba, hogy megvédjelek hű vitézeink ellenében. Ezzel nagy bűnt követtem el. Mert nékik igazuk lett volna, hiszen ti konok, makacs, vétkezők vagytok, Isten fiának gyilkosai. És sokáig, mostanig meg nem tértetek. Azért én ezt a bűnt lelkenem nem hagyhatom száradni, mert erre nincsen bűcsű, ezt nem mossa le semmiféle vezeklés, csak az, ha titeket kiszolgáltatom az izgott néptömegnek. De én ezt nem akarom, mert ígéretet tettem néktek. Azért hát kérlek, vegyétek fel a mi Urunk szent keresztségét. Keresztényeket nemcsak szabad megvédenem, de szent kötelességem. Felelj, Eleázár zsidó, meghajtjátok fejetekeket parancsom előtt?

Reszkető ajakkal felelte a rabbi:

— Nem, nem . . . azt nem lehet.

— Nem lehet?! Majd meglátom!!! Hát ti többiek?!

Kórusban zizegett végig a termen, bús sóhajként, halkán, lélekszóval, de elhatározottan a szó:

— Nem.

— Ugy?! Hát nem! Hát nem?! Nem-e?! — szólott az érsek, aztán tapsolt hangosan, háromszoros tapsot.

És megnyílt egy ajtó és belépett rajta Gutbrecht, a rajnai gróf, utána a várőrség és mögöttük fehérkeresztes ruhákban a szentföldi csapatok.

— Most én kérdezlek, zsidók, — hangzott fel a rajnai gróf szava és nem volt nyájas a szó, de kemény, az arcon nem ült mosoly, de szigor felhőzte be, — meg akartok-e térni? Ha nem, a várórség megteszi, amit tennie kell. Én parancsolok most véletek, az érseké a szeretet csupán, de a pallos enyém.

Sápadt halálfélelem lepte meg a zsidók szivét, az asszonyok roskadoztak és ájultan hulltak a földre, leányok görcsös nevetésben, fuldokló kínnal kacagtak a félelemtől, gyermekek visítottak, a férfiak homlokán hideg verejték ütött ki és könnyeikkel vegyülten csurgott végig orcáikon. Csak egy pár ember volt nyugodt. A pap, aki sápadtan bár, de mégis szembe mert nézni a halállal, a poéta, ki álmodozón bámult a tetőzet cirádáira és nem tudta, nem bánta, mi történik körülötte, a spanyol zsidó, aki tudta, ha meghal, a spanyol király, a „Ré Alfonzo“ véres bosszut követel alattvalójáért és Izsák, aki most új reménnyel ismét boldogan várta a Messiást.

És szólt Eleázár, a mainzi rabbi újra az érsekhez fordulva:

— Érsek, könyörülj. Nézd, én már öreg vagyok, szívesen megyek a halálba, de a családom, a gyermekeim, ez ifjú lányok és e gyermek-ifjak, ezek még élni akarnak. Könyörülj meg rajtuk, ne kívánd a lehetetlent.

Az érsek végignézett a szorongó gyülekezeten, aztán így szólt:

— Sajnálom, de nincsen szavam már. Kimondtam a kívánságot, teljesítsetek azt. De így nem védhetlek. — Majd a rajnai grófhhoz fordult és suttogva ejtett pár szót hozzá. Az pedig ilyen fordult a zsidókhoz:

— Legyetek hálásak az érsek iránt, aki éltetekért szót emelt. Szava elérte, hogy adok néktek időt a meggondolásra. Ha a bőrötöket féltitek, úgy térjete meg. Most gondolkozzatok szavam felett. Félóra múlva újra itt leszek.

Valaki halkán hörögte:

— Átkozott!

Egy csatlós megfogta, a sorba lökte és viték ki magukkal . . .

*

Egyedül maradtak. A sírás megszűnt és valami fásult nemtörődömséggel ültek a porban, miként a gyászolók. Gyászolták önmagukat. Csak Izsák szívében ujjongott a diadal és a Messiást váró hit. Aztán megszólalt a rabbi:

— Testvéreim, itt van a vég. Két út van előttünk; választhatunk. Aki akarja, az mehet jobbra, aki akarja, térhet balra. Testvéreim, melyik utat válasszunk?

Csend. Izsák figyelni kezdett és nézte az arcokat. Láta, hogy miként gyötrődnek testvérei, látta a tévovázást és látta, hogyan kezd az emberi méltóság lassankint elsüllyedni. Féltek attól, hogy kimondják a szót, mely bárhog

is essék, rettenetes és borzongató. Vagy az életet kell odaadni, vagy a hitet, a meggyőződést s a meggyőződéssel a becsületet.

A rabbi megismételte a kérdést. És Izsák megszólalt:

— A halált válasszuk inkább, testvéreim, mint az árulást!

És szóltak sokan:

— Igen, haljunk meg együtt, testvéreim!

De sokan most is hallgattak. És kérdezte tőlük a rabbi:

— Hát ti mért hallgattok?

Sírni kezdtek, zokogni, térden állva karolták át a pap lábait és úgy könyörögtek:

— Szent rabbi, ments meg minket, mi nem akarunk meghalni. Mi élni akarunk!

— Mit tegyek?

— Ments meg minket!

— Itt nincs más út, vagy a halál, vagy a bűn.

— Élni akarunk!

— Úgy választottatok?

— Igen, élni, élni! . . .

És szólt fennhangon a rabbi:

— Aki élni akar, az álljon félre!

És félreálltak sokan.

És újra szólt a rabbi:

— Testvéreim, a halál közelg. Legyen erőnk azt elviselni. Vigasztaljon, hogy eljövend a Messiás. És nemsokára itt leszén, amint a midrás

megjósolta és a szent „Hagyomány” megerősítette.

Izsáknak öröme gyúlt az arca. Hát most már hiszi az apja is az ő igazát. És látta, hogy igaza is van, hiszen a zsidók közt is hány gonosz akadt most, aki inkább Istent eldobja magától, csak hogy silány életét megtarthassa.

De folytatta a rabbi:

— Testvéreim, én nem akarom, hogy még életben legyünk, mikor a martalócok berontanak hozzánk. Nem akarom, hogy szennyes kardjuk csapása sújtson le minket. Nem akarom, hogy gyilkosok diadalmaskodjanak Isten kiválasztott népén. De főként nem akarom, hogy leányainkat meggyalázzák. Mert, ha leányaink még élnek akkor, mikor a bűnös és romlott csapatok ide tódulnak, akkor jaj nekik. Akkor nem menekülhetnek meg a gyalázattól. És testvérek, mi leszünk a bűnösök, mert nekünk kell gyermekeink becsületére ügyet vetnünk. És testvérek, szörnyű bűn az, amit lelkünkre vennénk, ha leányainkat kiszolgáltatnók a parázna harcosoknak, hogy megrontsák, megfertőzzék őket, azután véres kegyetlenül kivégezzék őket. Azért, testvéreim, senki se éljen már közülünk akkor, mikor a vész reánk zúdul.

Felkiáltott valaki:

— Öljük meg önmagunkat!

Erre Izsák szólt eképpen:

— Nem lehet, testvéreim. Nagy bűn az ön-

gyilkosság, Isten törvénye tiltja. És aztán a nők, akiknek kedvéért tennők, amúgyse elég erősek ahhoz, hogy saját magukat kivégezzék . . .

— Hát akkor öljük meg egymást.

Izsák szólani akart, hogy a gyilkosság is bűn, de a többiek, nők, gyermekek valami szent extázisban keresték elő késeiket a cókmókjukból és nem hallgattak óréa. Oldalt pedig komor arccal egy sötét csoport állt, hogy végignézze a bekövetkező rémjelenetet.

Apa az édes gyermekébe döfte a kést. A gyermek hördült egyet, aztán még szólani akart, de szavak helyett vér ömlött a száján. A jámbor, ősz emberek irtóztató emberáldozatot végeztek, mert a hirtelen csapás megfosztotta őket a gondolkodás adományától.

Ám Izsák gondolkodott. Mert számára nem hirtelen jött a csapás és ő nem is fogta fel csapás gyanánt. És fontolgatta az eseményeket. Irtózott a vérontástól és nem bírt gyilkolni. És nem akart. Mert bűn az, van olyan bűn, mint a bálványimádás. Hiszen a bölcsek még életveszély idején is tiltják e három bűnnek elkövetését: az erkölcstelenséget, a züllött vágyak kultuszát, a vérontást és végül a bálványimádást. És most hirtelen átérezte a rettenetes helyzetet. Bármiként is cselekedjék, bűnt kell elkövetnie, mert akár gyilkol, akár öngyilkos lesz, egyformán a vérontás bűnébe esik. Ha nem teszi, akkor még súlyosabb a bűne: szegény

leányt, menyasszonyát a biztos erkölcsi romlásnak, a megrontásnak, tisztátalan testek ölelésének veti oda. Kétségbeesetten verte homlokát:

— Mit tegyek? Mit tegyek?

Veriték gyöngyözött rajta, letörölte. Aztán a bálványimádásra gondolt, az elvcsérére, azzal megmenekülhetne mindkét bűntől. De az is épp oly súlyos bűn.

— Rettenetes, — gondolta, — nincs a bűnökből menekülés. És akkor jaj nekünk. Mert a Messiás nem érettünk jön el, csak a jókért, az igazakért. És mi gonoszak vagyunk.

— Isten! Isten, — nyöszörögte, — ments meg, ments meg a bűntől, te nem akarhatod, hogy a Messiás minket ne váltson meg, hisz eddig nem vétettünk és most sem akarunk, de muszáj.

És nem talált kiutat. És most fontolgatni kezdte, hogy mit tegyen. Ölni nem tud. Kiesne kezéből a kés. Az öngyilkosságot se bírja. Meggyilkoltatni magát tisztátalanoktól nem akarja. És bűnt okvetlen el kell követnie és a Messiás ő érte nem jön el. Akkor legalább élni akar. Igen, ha nem lesz része a túlvilág üdvében, ha a messiási idők fényét ő és testvérei nem élvezhetik, akkor inkább élni fog és élvezi az életet. És Támár is vele. Együtt fognak élni, szeretni fogják egymást. És vezekelni fognak a nagy bűnért, a lélekcserelésért, a hitárulásért, de boldog lesz az éltük.

És mikor az apja kést adott kezébe, hogy menyasszonyát leszúrja, ő eldobta a kést és szólt:

— Támár, mi élni akarunk.

Rettenetes hatása volt a szónak. Támár fel-sikoltott. Egy egész világ dőlt romba benne, hát a vőlegénye gyáva, aki hitéért nem mer meghalni. És megkérdezte:

— Keresztény akarsz lenni?

— Igen! — volt a felelet.

Támár hirtelen felkapta a kést; az villant egyet és a lány véresen hullt a márvány porondra. Izsák eszméletét veszítve, melléje rogyott. Mikor felocsudott, a véres kést fölemelte és keblébe rejtette, emlékül, majd félre állt ama lecsüggedt csoport közé, ott a fal mellett és nézte révedező szemekkel, üveges tekintettel, mint halt meg anyja, apja, testvére, mindnek utolsó szava átokszó volt őrá, mindnek utolsó lehellete őt vádolta, mindnek utolsó hörgése őt kárhoztatta.

*

Komor, ó-német szentegyház. A pirosüveges ablakokon a nap fénye, mint vérfolyam omlik alá a sötét hajóba. És az oltár előtt térdelnek megmeztelenített vállal azok a zsidók, akik a keresztséget magukra vállalták. Köztük Izsák, a rabbi fia.

Mikor belépett a templomba, valami borzongást érzett. A bűn sötét tudata fojtogatta. És bántotta, hogy néki most népe söpredékével egy

sorban kell állania. És legutoljára maradt, a többi mögött, hogy ne kelljen velük elvegyülnie.

Mikor az oltáron állt, akkor már önmagától szeretett volna menekülni. Ugy gondolta, mi joga veti meg e szerencsétleneket, mikor ő maga éppoly megvetésre méltó. Ő ugyanazt a bűnt követte el, mint ők, az életért eldobta a hitet. És undorodott önmagától. Aztán végignézett az oltárképen. Ott egy szenvedő embert látott töviskoszorúzottan a kereszten. És elgondolta, így szenvedtek az ő szülei is. Egy másik képen látta, amint irgalmas asszonyok egy holttestet emelnek le a keresztről, a testet szederjes hullafoltok tarkították, az arc viaszsárga volt és a halálküzdelem szörnyű fájdalmától feldúlt — és ő elgondolta, hogy az apja temetetlen testen is most így ütnek ki a kékes foltok és hogy az anyja arca is ilyen szörnyű halotti maszkot vett fel és hogy nincsenek irgalmas asszonyok, akik őket eltemessék, hanem ott oszladoznak temetetlen az érsek palotájában, aki majd szekérrel fogja a fertőzöttek tetemeit árokba hordatni. Rettenetes, rettenetes, — gondolta — és a fejében ott kopácsolt, bent zakatolt a bűne, hogy ő elpártolt a családjától, hogy rettentő bűnt követett el, miért? semmiért. Mert egy hazug ábrándja nem valósulhatott volna meg. Oh, mily szörnyűn megbűnhődött. Oda az élte. A boldogsága már elveszett. Kiért éljen? Támár meghalt, az egyetlen, aki az élethez kötötte.

„Támár meghalt,“ sírt az agyában a gondolat és ő ösztönszerűen az övébe nyúlt, ahová el-
tette azt tört, mellyel Támár megölte magát.
Megsimogatta a kést. És nézte, nézte. Az egyet-
len emléket, ami Támártól rámaradt a fájdalom-
mán kívül. És amint nézte, keserves harag szállta
meg a gazok ellen, akik szülei és menyasszonya
halálát okozták. És rettentő gyűlölettel gondolt
az érsekre, aki, — úgy vélte, — megcsalta őket,
megszegte ígétét. És amint nézte a tört, fel-
villant a gondolat benne: „van miért élnem, a
bosszúért“.

Aztán végignézte a cerimóniát. Övébe
dugta a kést és várt. Mikor rákerült volna a sor,
a püspök megszólalt:

— Nézd, Gutbrecht testvér, ez a rabbinus
fia!

— Ha-ha, — nevetett — az öreg topron-
gyos most szépet álmodhatik, a fia keresztelke-
dik, ha-ha-ha . . .

Izsáknak elfutotta szemét a vér. Felhördült
és vadul nekirontott a grófnak, hogy fölemelt tőr-
ét belédöfje. Ám a páncélról lesiklott az erőt-
len penge, a gróf megragadta Izsák csuklóját,
megszorította azt és a gyenge ifjú kezéből jaj-
szóval kiejtette a kést. De egy hirtelen mozdu-
lattel kirántotta kezét a gróf vasmarkából és
örült-eszelősen rávetette magát, fojtogatta, kör-
mei belevájódtak húsába és gyilkos haraggal
birkózott vele.

A poroszlók fejtették le karjait a grófról.

Kardcsapás ért kardcsapást a vézna, gyöngye testen. És a templom hideg kövén hült ki indultól forró, szétkoncolt holtteste.

*

Ha újra Mainzba jössz én álmuvándorom, nézz el ismét a gettó utcáiba. A rabbi háza kőhalom, füstölgő omladék. Egy falcsont maradt csak épen. Az ajtófélfá, rajta a hatalmas mezuzza, hogy jelezze: vészbe-bajba, gyűlöletben, üldözésben, szenvedésben törhetetlen és szilárd a zsidó szív Istenbizalma.

Jaj a gyengéknek, az Istenárulóknak. De boldogok a hívők a szenvedésben is.

A halálnak rémségei, az enyészet borzadály a semmiség az erősnek előtte, ám a lélek kínját hogyan viselje el, akit mardos a szégyen, marcangol a vád.

Álmuvándor, gettót járó, ezt a tanítást vidd magaddal és sirasd meg vélem együtt mind a gyöngét, kicsinyhitűt, kikben csak úgy élnek álmok, kelnek vágyak, óhajtasok, rajongások szárnya lebben, mint nagyokban, erősekben, mindazokban, akikben csak emberszív dobog és piros vér hullámozik kék erükben. Csakhogy ők a szenvedőbbek, szerencsétlen testvéreink, mert ők szánandóan gyöngék.

De mi legyünk erősebbek!

Bacher Vilmos emlékezete.*)

Emlékezésre hívó csöndes óra! . . .
Legyen a Most a Múltnak tükörel . . .
A szivből lengő hívó forró szóra —
Hol fölragyog emlékmécs büvköre
És siridéző, vágyó kívánásra
Fátylát kitárja messzi végtelen —
Nemes vonásit bús lelkünkbe ásva
Im Bacher Vilmos arca megjelen!

Íróasztalnál kis könyvesszobában
Most látom őt; a Bibliába mélyed . . .
Kik szenderegnek ősidők porában.
Fölkelnek és eljönnek mind elébed
A Szinaj villó orma Istenfényben áll
És int feléd merészen szabadon
Az Istenszótól hangzó büszke kőszál,
Az Istenszótól dörgő bércvadon.

Ott áll a nép az ősidők kódében
És túskebokor lángja lobog ott
S ősigé kél a próféták szívében
Isten tűzével jönnek vándorok;

*) Ezt az ódát az OMIKE Bacher-ünnepélyén olvastam fel.

Szelid szemed amint most szerteréved
 Kicsiny szobádba jönnek a Nagyok
 Tudás-varázssal őket Te idézed
 És homlokukon glóriád ragyog.

És gyűlnek, jönnek sorban egyre többen,
 És Mózes jó, az Isten követe
 A csipkeláng tüzéből szerte röppen
 A dús jövő, az üdv ígérete;
 A próféták, Ezsajas és Ezékiel
 Az Isten magvetői hozzád jönnek el,
 Barázdát vonsz s vetésük újra kel,
 Dávid dalol s Debóra énekel.

És halmozódik Életréteg egyre,
 Miként a földnek kérge rétegül
 És bontakozik szellemhősök serge,
 Nagy gondolatvezérek vég nekül
 Elővonúlnak fényszövétnekül
 Tanaiták új létre álmodók
 Agádakincs álomvirága dűl
 Amórák jönnek, bölcs írástudók!

Elporladott szívek danája serken
 Sárón virágán új élet fut át
 Szüz Jerikó rózsája ősi berken
 Megérzi lelked áldó harmatát,
 Hebrón völgyének fűszerárja széled
 És újra illatoz a mirrha, nárdá,
 A gileádi balzsam újra éled
 És szívet gyógyít újra az agáda.

Eljönnek ők, — a lelkük véled,
 S a lelked velük — ajkukon a csók
 Tiéd! Szavuknak mézét míg regéled
 Föltámadnak a régi kutatók.
 És kornak, kornak kutatói kelnek,
 Mi bennük nagy volt, Benned fényre lel
 Sáhin, Imráni Néked énekelnek
 S az ősök kara velünk ünnepel.

Idézünk téged nagy mester ez órán
 S hódol tenéked hű emlékezet.
 Tanítónk voltál s életünknek sodrán
 A jóra minket szived vezetett.
 Te elmúltál, ám emléked örökké
 Varázslatával szívünkbe hatott;
 Acélos lényed porladozó röggé
 Fáj nekünk most is, hogy változhatott!!

Fáj nekünk most is, hogy kimult a láng, mely
 Sugárban áradt utaink elé —
 S eltűne fénye, mely szövétnekével
 Vezérelt minket eszmények felé.
 Fáj, hogy kihamvadt életednek üszke
 És fáj, hogy porba omlott homlokod
 S a szív, amelyre testvérszívünk büszke
 Szent tan hevén többé már nem dobog.

S idézünk téged, oh, jelenj meg nekünk
 S vigasztald könyes kornak búsait
 Hisz oly viharvert gyászködös az éltünk,
 S lelkünkől már aléltan tűn a hit

Oh boldog Te! — ki már nem éltél vélünk
 Örvénybe míg rohantunk bús-vakon
 S nem láttad hullni elfecsérelt vérünk
 Kelet határin, délen, éjszakon.

Oh, boldog Te! — hogy szívedet nem érte
 A vérezőkért síró fájdalom,
 Hogy torzcsapásit tereád nem mérte
 A gyászos átok, inség, borzalom.
 Oh boldog Te! — mivel hazád bukását
 Nem látta meg fényhez szokott szemed
 S e roncsolt csonknak sirját hogyan ásták
 Hazád estére kik rég lestenek.

És boldog Te! — hogy Te már meg nem érted
 A kort, amelyben dúlt vad szenvedély,
 Hogy összhangba' telt, harmóniában élted
 Mit áthatott nemes szív, szép kedély.
 Boldog Te! — hogy lelked tótükörére
 Nem vert hullámokat a népharag
 Tajtékos árja, mely örvénybe, mélybe —
 S hinárba rántva tép, sodor, ragad.

Boldog Te! — hogy nem láttad, mint gyalázták
 Hitvány ajakkal lelked Istenét,
 S a porba, sárba hogyan lealázták
 A tagadók a hinni még merészt.
 És boldog Te! — hogy tentestvérid sorsa
 Nem lázítá fel hű zsidó szived
 S nem kellett látnod mily kegyetlen ronta
 Le ránk a véres Káingyűlölet.

Te boldog vagy, — hogy már nem élsz mivélünk
 S nem kell tépő sebünket sinylened,
 Miktől sujtottan csak tengődve élünk,
 Mig csalfán festünk szebb reményeket.
 Borus felettünk, gyászsötét az égbolt
 S nem pirkad még a hajnal-virradat
 S csak egyre várjuk: tűnne már az éj zord
 Homálya, fényre gyúló ég alatt.

S idézünk Téged, vigaszúl jelenj meg
 S hozd el nekünk a s z e l l e m balzsamát,
 Amely hegeszti fájó sebeinket
 S széppé teszi a bűnmorzsolta mát
 Jöjj el mihozzánk szent emlékezésben
 S légy a sötétben büszke fáklyafény
 Sugárt derítő az éjfél ködében
 Tündér szövétnek, vigaszos remény.

Alázott fővel íme felidézünk
 Öltsd fel tudásod főpap-köntösét,
 Hozd el magaddal szent hitedet nekünk
 S hirdess nekünk reménytelt jóságát.
 Hirdesd minékünk: Bibliának népe
 Büszkén emeld fel glóriás fejed!
 Amíg az eszmény lesz utad vezére
 Ne félj! véled van őrző Istened!

S mi hallgatunk rád s indulunk az útra
 Amelyre te vezérled népedet, —
 S visszük magunkkal vigaszul a búra
 Szentségesen szép hű emlékedet!

Emléked él nagy mesterünk mibennünk,
S tanításod soh'sem feledjük el
Nevelni fogjuk szellemedre lelkünk
Bacher Vilmos! Idézzünk! Jöjj! Jöve!

TARTALOM.

	Oldal.
Előszó ---	7
Isten a csöndben ---	9
Ezekiel a csontmezőn ---	23
Hosea ---	33
Uriel ---	51
Pulcellina ---	65
Izsák ---	93
Bacher Vilmos emlékezete ---	121

